

Företagande i en stad för alla

Delrapport från Kommissionen för ett socialt hållbart
Stockholm

Författare: Rebecka Hagman

Förord

Denna rapport är framtagen av Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Den behandlar ett utvecklingsområde av betydelse för ett socialt hållbart Stockholm och innehåller rekommendationer och åtgärder som staden kan vidta för att främja en sådan utveckling.

Stockholms stad inrättade Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm under 2015 med uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor i kommunen och lämna förslag på åtgärder för en jämlik och socialt hållbar stad.

Kommissionens arbete bedrivs inom stadens förvaltningsorganisation och organiseras utifrån fyra utpekade utvecklingsområden. Enligt direktiv ska kommissionens arbete vila på vetenskaplig grund och genomföras i samverkan med fristående forskare. De forskare som kopplas till kommissionen ska ta fram vetenskapliga underlag med förslag till åtgärder inom avgränsade fördjupningsområden.

I framtagandet av denna rapport har sådana underlagsrapporter och andra vetenskapligt grundade underlag varit en viktig utgångspunkt. Rapporten utgår därutöver från erfarenheter i stadens egna verksamheter och lärdomar från andra städer och regioner. Framtagna rekommendationer och åtgärder rör huvudsakligen frågor som kommunen har rådighet över.

Sammanfattning

Företagande har stor betydelse för en socialt hållbar utveckling. Företagande ger individer som startar och driver företag egenmakt och försörjning, skapar arbetstillfällen för fler och bidrar till levande och trygga stadsdelar. I Stockholm är förutsättningarna för företagande generellt goda och företagandet är varierat i hela staden. Samtidigt blomstrar företagandet i vissa områden, medan det i andra startas och drivs färre företag. Rapporten belyser villkor och förutsättningar för företag och företagande i Stockholms stad, med fokus på de områden och grupper inom vilka företagandet är kantat av särskilda utmaningar. I rapporten beskrivs små och medelstora företags betydelse för Stockholm ur såväl ett sysselsättningsperspektiv som ett stadsutvecklingsperspektiv.

En viktig utgångspunkt för rapporten är att företagande inte ska betraktas som en arbetslöshetsåtgärd för individer utanför arbetsmarknaden, utan som ett sätt för de med förutsättningar att kunna skapa sig en hållbar sysselsättning eller möjlighet att förverkliga en idé.

Företagandet i Stockholm är kantat av särskilda utmaningar. Det handlar dels om trygghet och säkerhet, inte minst för företagare i socioekonomiskt svaga områden, men också om bristen på arbetskraft med rätt kompetens som förhindrar företagets tillväxt och en positiv sysselsättningsutveckling.

I Stockholm präglas företagandets demografi av i stort sett samma mönster som i riket i övrigt. En skillnad är att företagandet generellt är lägre bland utrikes födda i Stockholm än i riket i övrigt.

Företagandet är mer utbrett bland inrikes födda män i socioekonomiskt starka områden än bland utrikes födda kvinnor i socioekonomiskt svaga områden.

För att Stockholm ska bli en ekonomiskt hållbar stad krävs det att grundförutsättningarna för företagande är likvärdiga över hela staden. Det i sin tur kräver att stadens företagsfrämjande insatser blir fysiskt tillgängliga för fler och att staden arbetar strategiskt för att minimera upplevda hinder för företagen. Det handlar också om att säkerställa att näringslivets behov beaktas i tidiga skeden i stadsplaneringsprocessen, att små lokaler tillgängliggörs och att stadens renodlade verksamhetsområden utvecklas. Dessutom finns stor potential i att på ett strategiskt sätt främja ett entreprenöriellt förhållningssätt inom stadens utbildningssystem samt att öka samverkan mellan skola och näringsliv.

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	4
1. Bakgrund	6
1.1 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm	6
1.2 Företagande och social hållbarhet	7
1.3 Framtagande av rapporten	8
1.4 Rapportens disposition	9
2. Företagandets betydelse för en socialt hållbar utveckling	11
2.1. Företagande och sysselsättning	11
2.2. Företagande och stadsutveckling	19
2.3. Sammanfattning	22
3. Företagandets Stockholm	24
3.1. Näringslivsklimatet i Stockholm	24
3.2. Stockholms näringsliv	27
3.3. Företagarna i Stockholm	31
3.4. Sammanfattning och slutsatser	36
4. Företagsfrämjande insatser inom Stockholms stad	38
4.1. Styrning och mål	38
4.2. Stockholm Business Region	39
4.3. Insatser för att förbättra företagsklimat och underlätta för företagande	40
4.4. Lokalt näringslivsarbete	44
4.5. Arbetsmarknad och kompetens	45
4.6. Upphandling	46
4.7. Stadsplanering och framkomlighet	47
4.8. Entreprenörskap i utbildningssystemet	49
4.9. Sammanfattning och slutsatser	50
5. Sammanfattande diskussion	52
6. Rekommendationer och åtgärder	55
A.4.1. Stärk förutsättningarna för företagande, särskilt i socioekonomiskt svaga områden	56
A.4.2. Säkerställ tillgång till lokaler och utveckling av verksamhetsområden	61
A.4.3. Utveckla entreprenörskapsperspektivet i stadens utbildningssystem	64
Litteraturförteckning	68
Bilagor	71

1. Bakgrund

1.1 Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm

Stockholms stads budget för 2015 slår fast att utvecklingen mot ett mer delat Stockholm ska vändas. Att Stockholm ska vara en sammanhållen stad utgör ett av fyra inriktningsmål fram till 2018. Kommunfullmäktige i Stockholms stad beslutade inför 2015 att tillsätta en kommission som ett led i att förverkliga denna ambition. Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm har fram till och med 2017 uppdraget att analysera skillnader i livsvillkor och föreslå åtgärder för hur Stockholms stad kan minska dessa skillnader och främja en socialt hållbar utveckling i staden.

Det innebär att kommissionen ska tillhandahålla Stockholms stad med verktyg för budgetstyrning och -uppföljning, prioritering och genomförande av åtgärder som fördelar samhällets resurser på ett sätt som möjliggör för fler att förverkliga sina liv genom studier och arbete. Åtgärderna ska också bidra till att ge alla stockholmare tillgång till goda och trygga livsmiljöer och stärka den sociala sammanhållningen och delaktigheten i samhället.

Ett mål med kommissionen är att redan under arbetets gång kunna gå från analys till verkställande av åtgärder. För att möjliggöra det leds arbetet av utsedda utvecklingsledare inom förvaltningsorganisationen. Genom fördjupningar tas åtgärder fram fortlöpande som sedan kan integreras i ordinarie processer för ledning och styrning. Arbetet organiseras kring följande fyra utvecklingsområden:

- Uppväxt och utbildning
- Arbete och försörjning
- Boende och stadsmiljö
- Demokrati och trygghet

Kommissionens arbete ska enligt direktiv också vila på vetenskaplig grund och genomföras i samverkan med fristående forskare. De forskare som kopplas till kommissionens arbete ska ta fram vetenskapliga underlag med förslag till åtgärder inom avgränsade fördjupningsområden som bidrar till att stärka den sociala hållbarheten i Stockholm.

En viktig del av kommissionens arbete är också att bidra till öppen och allsidig dialog om sociala skillnader i Stockholm. Därför kommer kommissionen att arrangera föredragningar, seminarier och konferenser kontinuerligt.

1.2 Företagande och social hållbarhet

Stockholm ska vara en ekonomiskt och socialt hållbar stad. Det är bärande inriktningsmål i *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla*. Visionen slår bland annat fast att staden ska vara nytänkandets centrum i världen med ett gynnsamt innovationsklimat. Näringslivets mångfald och det livslånga lärandet ska ge alla stockholmare frihet att följa och förverkliga sina drömmar.¹

Näringslivet har stor betydelse för en hållbar utveckling. Företagande ger individer som startar och driver företag egenmakt och försörjning, skapar arbetstillfällen för fler och bidrar till levande och trygga stadsdelar. Företag producerar också varor och tjänster som i sin tur levererar stor samhällsnytta och genererar skatteintäkter som möjliggör välfärden.

Stockholm utgör motorn i svenskt näringsliv. Stockholm är också Sveriges mest företagstata region. För att Stockholm fortsatt ska växa och erbjuda en inkluderande arbetsmarknad för fler krävs goda grundförutsättningar för att företag ska kunna starta och växa. Genom fler livskraftiga företag kan fler stockholmare få möjlighet till sysselsättning samtidigt som individers potential, idéer och kreativitet tas tillvara.

I föreliggande rapport diskuteras företagande både i termer av möjlighet att förverkliga en idé och som möjlighet till egen försörjning. Möjligheterna till egen försörjning och en rimlig inkomst är en av de viktigaste faktorerna för människors välbefinnande och självförverkligande. Att kunna försörja sig själv och sina närstående ger möjlighet till ett bättre liv på flera sätt. Arbete handlar om arbetsgemenskap, om möjligheten att utvecklas och känna att man bidrar till det gemensamma, men också om frihet och ökad egenmakt. Att människor står utanför arbetsmarknaden medför stora samhällsekonomiska kostnader och utebliven tillväxtpotential.

¹ Stockholms stad Vision 2040 – Ett Stockholm för alla

1.2.1. Rapportens syfte och avgränsningar

Syftet med denna rapport är att belysa villkor och förutsättningar för företag och företagande i Stockholms stad, med fokus på de områden och grupper bland vilka företagandet är kantat av särskilda utmaningar. Rapporten ämnar beskriva hur företagandets demografi ser ut i Stockholm, vilka utmaningar som blivande och aktiva företagare möter, vilken roll företag och företagande spelar för den lokala samhällsutvecklingen samt hur Stockholms stad kan möjliggöra för fler att starta och driva företag framgångsrikt, inte minst vad gäller grupper av företagare som idag möter större hinder.

En viktig utgångspunkt för rapporten är att företagande inte ska betraktas som en arbetslöshetsåtgärd för individer utanför arbetsmarknaden, utan som ett sätt för de med förutsättningar att kunna skapa sig en hållbar sysselsättning eller att förverkliga en idé.

Med företagande avses i rapporten främst egen- och småföretagande. I officiell statistik indelas företag bland annat i storleksklasser utifrån antalet anställda. Enligt den indelningen räknas företag med 0-49 anställda som småföretag.² Rapporten kommer även att belysa små- och medelstora företag i tillväxtfas, inte minst utifrån potentialen hos dessa att bidra med arbetstillfällen för fler stockholmare.

1.3 Framtagande av rapporten

Ansvarig för rapportens framtagande är Rebecka Hagman, utvecklingsledare för utvecklingsområdet Arbete och försörjning inom Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Rapporten har författats av Rebecka Hagman med stöd av Ulrika Rosén, projektledare vid Invest Stockholm och Kristina Eklund, utredare på arbetsmarknadsförvaltningen. En arbetsgrupp och en referensgrupp har varit delaktiga i framtagandet av rapporten.

Arbetsgruppen har lämnat underlag och analysstöd, samt bidragit till rapportens utformning och innehåll. Gruppen har utgjorts av Ulrika Rosén, Invest Stockholm, Helen Slättman, stadsledningskontoret och Rebecka Hagman, arbetsmarknadsförvaltningen.

Referensgruppen har bidragit med expertstöd i sakfrågor och förankring, faktagranskning och synpunkter på rapportens innehåll.

² <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/naringsverksamhet/naringslivets-struktur/foretagens-ekonomi/>

I gruppen har ingått Magnus Thulin, Invest Stockholm, Karin Eriksson-Bech, arbetsmarknadsförvaltningen, Katarina Bexar, arbetsmarknadsförvaltningen och Eva Magnusson/Robert Pettersson, Samordningsförbundet Stockholms stad.

I arbetet med rapporten har Karl Wennberg, professor i entreprenörskap vid Handelshögskolan och Linköpings universitet, engagerats av Kommissionen för ett socialt hållbart Stockholm. Wennberg har sammanställt ett vetenskapligt underlag i syfte att ge en överblick av den forskning som finns inom området samt en statistisk genomgång av företagandets demografi i Stockholm. Underlagsrapporten återfinns som bilaga till rapporten (bilaga 1).³

Vidare har Stockholms stads insatser för att främja näringslivet i staden sammanställts, för att kunna ge en samlad bild av det pågående arbetet. Utöver detta har ett stort antal av senare års rapporter och studier som berör företagande studerats inför framtagandet av rapporten. En viktig del i processen har dessutom varit intervjuer och workshop med aktörer inom olika sektorer som arbetar med området i staden. Intervjuer har genomförts med flera nationella och lokala företagargorganisationer, myndigheter samt nyckelfunktioner inom stadens näringslivsorganisation och fackförvaltningar. Syftet har varit att samla in en bredd av perspektiv på utmaningar och förslag på åtgärder som skapar bättre förutsättningar för företag och företagande i Stockholms stad.

1.4 Rapportens disposition

I rapportens första kapitel redovisas rapportens frågeställningar och avgränsningar. Här redogörs också för viktiga kunskapsunderlag och processen för framtagandet av rapporten.

I det andra kapitlet beskrivs företagandets betydelse för sysselsättning och stadsutveckling. Här beskrivs också drivkrafter för företagande och hur dessa skiljer sig mellan olika grupper. Vidare identifieras hinder för företagande, vilka företrädesvis handlar om företagets svårigheter att hitta rätt kompetens samt om upplevd brist på trygghet. Kapitlet belyser slutligen hur utformningen av stadsmiljön påverkar företagande. Här berörs också perspektiv i stadsmiljön som kan främja företagande och som därmed kan vara viktiga att beakta i stadsplaneringen.

Därefter görs i kapitel tre en genomgång av företagandets Stockholm. Näringslivets struktur, präglad av en kunskapsintensiv

³ Wennberg, "Företagande i Stockholm stad: mönster och möjligheter", 2017

tjänstesektor och stor branschbredd, beskrivs. En redovisning av företagandets demografi och spridning inom staden återfinns också här.

I kapitel fyra riktas ljuset mot stadens styrning och näringslivsfrämjande insatser. Här beskrivs till exempel hur staden arbetar för att främja nyföretagande. I kapitlet redovisas också hur staden arbetar för att säkerställa goda förutsättningar för ett levande lokalt näringsliv och insatser som syftar till att underlätta för företag att hitta rätt kompetens att anställa.

I kapitel fem redovisas en sammanfattande diskussion utifrån tidigare kapitel, och i det avslutande kapitlet lämnas förslag på rekommendationer och åtgärder för att stärka och utveckla stadens arbete för att fler ska kunna starta och driva företag på ett hållbart sätt i Stockholm.

2. Företagandets betydelse för en socialt hållbar utveckling

Sverige är ett land med företagsamma invånare och småföretagandet är en motor för tillväxt. Sverige rankas högt i flera internationella index för företagande och innovation.⁴ I den svenska näringslivsstrukturen dominerar små- och medelstora företag, inte minst vad gäller tillskapandet av nya arbetstillfällen. Strukturuomvandlingen har varit påtaglig de senaste decennierna – industrisektorn har minskat i storlek och tjänstesektorn har vuxit. Idag präglas Sverige, och inte minst Stockholm, av ett kunskapsintensivt näringsliv.

Svenskarnas attityd till företagande är positiv och intresset för entreprenörskap är utbrett bland befolkningen. Samtidigt är det långt ifrån alla som tar steget från en önskan om att bli företagare till att realisera en affärsidé. Generellt sett startas förhållandevis få ”nödvändighetsföretag” i Sverige. Studier visar att svenskar oftast startar företag för att man tror sig ha identifierat en affärsmöjlighet och inte för att man ”tvingas” starta företag när inga andra möjligheter på arbetsmarknaden står till buds. Företagandet skiljer sig dock åt mellan olika befolkningsgrupper.⁵

I detta kapitel beskrivs drivkrafter bakom företagandet, betydelsen av småföretag för sysselsättning och välfärd, hinder för företagande i Sverige samt företagandets betydelse för en socialt hållbar stadsutveckling.

2.1. Företagande och sysselsättning

Det finns över en miljon företag i Sverige, varav majoriteten är egen- och småföretag.⁶ År 2015 startades ungefär 70 000 nya företag i Sverige och idag är ungefär var tionde person i arbetsför ålder företagare.

Att starta eget företag innebär för många en möjlighet till meningsfull sysselsättning, ökad frihet och självbestämmande eller ett sätt att förverkliga en dröm eller affärsidé. Samtidigt är företagandet kantat av utmaningar. Median-företagaren i Sverige

⁴ Se till exempel Forbes ”Best countries for business 2016”, World Intellectual Property Organisations (WIPO) mätning av globalt Innovationsindex 2015 eller The World Bank Groups rankning ”Doing Business 2017”

⁵ Wennberg, 2017, s 3; SOU 2016:72, s 71

⁶ <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Foretagande/Naringslivet/Antal-foretag-i-Sverige/>

tjänar i genomsnitt mindre än 80 procent av vad jämförbara lönearbetare i samma branscher gör, vilket i sin tur påverkar pensionen.⁷ Många egenföretagare går i pension först vid 70-75 års ålder och väljer att investera i företaget istället för att göra pensionsavsättningar.⁸ Egen- och småföretagare jobbar mycket, har begränsad möjlighet att ta ut semester och många upplever stress. Vart tredje nystartat företag går dessutom i konkurs. Konkurser innebär ofta negativa psykosociala följder och långsiktiga ekonomiska problem. Samtidigt är majoriteten av Sveriges företagare nöjda. Många upplever att friheten och kontrollen över den egna tiden överväger utmaningarna.⁹

2.1.1. Företagandets drivkrafter

Det finns anledning att förtydliga skillnaden mellan *entreprenörskap* och *företagande*, två termer som ibland likställs. Med företagare avses en person som bedriver något slag av näringsverksamhet för egen räkning och på eget ansvar. En företagare kan vara ensamföretagare eller arbetsgivarföretagare.

Termen entreprenörskap är mångfacetterad och en entreprenör är en person som ofta ikläds epitet som möjlighetssökande, innovativ, kreativ och idérik. Alla företagare är inte entreprenörer, men många entreprenörer är företagare. I denna rapport används entreprenörskap som term i begränsad omfattning. I förekommande fall rör det sig i första hand om undersökningar som mäter attityder till entreprenörskap. I dessa förefaller entreprenörskap ofta användas som liktydigt med företagande. Även i kontexten av städers innovationsförmåga och om betydelsen av entreprenörskap i skolan används termen i rapporten.

Svenskarnas attityder till entreprenörskap och företagande har varit positiva och legat på en relativt hög nivå under de senaste decennierna. Företagandet har ökat i Sverige de senaste åren, vilket främst beror på en ökning av kvinnors och äldres företagande.¹⁰

Sverige utmärker sig internationellt med en mycket stor andel av befolkningen som säger sig ha identifierat en affärsidé för att kunna starta och bygga ett företag. Samtidigt är det relativt få som anser sig ha kompetensen att faktiskt driva företag.¹¹ Tillväxtverket konstaterar att nästan halva Sveriges befolkning i arbetsför ålder (47 procent) skulle kunna tänka sig att bli företagare, samtidigt som det

⁷ Wennberg, 2017, s 4

⁸ Företagarna, 2017, s 13

⁹ Wennberg, 2017, s 31

¹⁰ Global Entrepreneurship Monitor, s 9

¹¹ SOU 2016:72, s 77; Global Entrepreneurship Monitor 2017, s 9

enbart är cirka 9 procent av befolkningen som faktiskt har företagande som huvudsaklig sysselsättning.¹²

Det verkar således som att steget från att ha en positiv attityd till företagande till att starta eget företag är stort. Hinder för att starta företag kan handla om lagar och myndighetsregler, utformningen av socialförsäkrings- och trygghetssystemet samt allmän kunskap om företagande och kännedom om var man som företagare kan vända sig för att få information och stöd.¹³

Forskning om företagande skiljer mellan *möjlighetssökande företagande* och *nödvändighetsföretagande*. Möjlighetssökande syftar på företagande som grundas i ett aktivt val att bli företagare, till exempel som ett alternativ till lönearbete, eller som en chans att förverkliga en idé. Nödvändighetsföretagande refererar till de företag som startas för att grundaren inte ser något annat alternativ till försörjning. I Sverige är det relativt sett få (cirka 10 procent) som startar företag från arbetslöshet och arbetslöshet anges sällan som motivation för företagande i Sverige. De flesta företag startas efter en period av anställning, ofta i ett mindre företag. Det är också vanligt att studenter eller föräldralediga startar företag.¹⁴

Många¹⁵ av dem som startar företag av nödvändighet lägger snart ned sina företag och nästan hälften tycks också återgå till arbetslöshet. Men för alla innebär inte en nedläggning ett misslyckande då företagandet hjälpt dem att bygga erfarenheter och ett kontaktnät för anställning hos annan arbetsgivare.¹⁶

Det går att se vissa skillnader avseende drivkrafter för företagande bland olika grupper. Män kan i större utsträckning (52 procent) tänka sig att bli företagare än kvinnor (42 procent). Dessutom vill fler män vara företagare på heltid och fler upplever att de har kunskap om vad som krävs för att starta företag. Både kvinnor och män vill starta företag inom de branscher där det egna könet är överrepresenterat.¹⁷ Utrikes födda personer lyfter i större utsträckning möjligheten att tjäna pengar som en viktig drivkraft. Skillnader syns även inom vilken bransch utrikes födda vill starta

¹² Tillväxtverket, Entreprenörskapsbarometern, 2016

¹³ Tillväxtverket, Entreprenörskapsbarometern, 2016, s 5

¹⁴ Wennberg, 2017, s 3

¹⁵ I Delmar och Wennbergs (2010) studie av 7 190 företagare i kunskapsintensiva branscher var det 66 procent större sannolikhet att personer som startat företag från arbetslöshet fick lägga ned företaget inom en tioårsperiod. Se dock Caliendo och Kritikos (2010) för motstridiga resultat från Tyskland. (Wennberg, 2017, s 13)

¹⁶ Wennberg, 2017, s 13

¹⁷ Tillväxtverket, Entreprenörskapsbarometern, 2016, s 6

företag, där vård, omsorg och hotell och restaurang är de dominerande branscherna.¹⁸

Unga kan tänka sig att bli företagare i mycket större utsträckning än äldre. Samtidigt är andelen företagare bland unga personer låg, vilket ofta beror på brist på kapital och upparbetade professionella nätverk. Fler unga upplever att de inte känner till vad som krävs för att faktiskt starta ett företag och att det kan vara svårt att kombinera företagande med privatliv. Könsskillnaderna i attityder till företagande är mindre bland unga kvinnor och män.¹⁹

2.1.2 Småföretagande och sysselsättning

Stora företag är viktiga för sysselsättningen i Sverige, men de nya jobben skapas främst i små och medelstora företag.²⁰ Samtidigt bör beaktas att många små företags existens i sin tur beror på efterfrågan av tjänster och produkter från storföretagen. Det finns idag över en miljon företag i Sverige²¹ och drygt 99 procent av dessa är företag med upp till 49 anställda. Majoriteten av företagen, cirka 75 procent, är helt utan anställda.²²

Svenskt näringsliv har under senare årtionden genomgått en strukturomvandling där små och medelstora företag fått en allt större betydelse. Nästan hela nettoökningen i privat sysselsättning under det senaste decenniet härrör från små och medelstora företag inom tjänstesektorerna.²³ Små och medelstora företag utgör därmed en betydande del av det svenska näringslivet, i termer av antal företag, liksom antal anställda och andel av BNP.²⁴ Andelen personer med högst förgymnasial utbildning är störst i små företag. Till skillnad från de medelstora och stora företagen minskar antalet jobb som enbart kräver grundskoleutbildning inom småföretagen inte lika kraftigt.²⁵

¹⁸ Tillväxtverket, Entreprenörskapsbarometern, 2016, s 7, 53

¹⁹ Ibid, s 6, 21, 25

²⁰ <http://www.regeringen.se/regeringens-politik/naringspolitik/mal-for-naringspolitik/>

²¹ Totalt fanns det i SCB:s företagsregister under år 2017, 1 211 717 företag. Efter att ha rensat bort offentligt ägda företag och juridiska former såsom bostadsrättsföreningar, kommuner och dödsbon samt offentliga branscher såsom försvaret och offentlig förvaltning, kvarstår drygt en miljon företag. För att klassificeras som företag i SCB:s Företagsdatabas måste företaget vara aktivt samt uppfylla en eller flera av följande kriterier: vara arbetsgivarregistrerade, ha erhållit ett organisationsnummer, ha inregistrerad firma, vara momsregistrerade eller vara F-skatterregistrerade.

²² <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Foretagande/Naringslivet/Antal-foretag-i-Sverige/>

²³ SOU 2016:72, s 72

²⁴ Tillväxtverket, Företagens vardag och villkor, 2017, s 9; PWC, Företagarens vardag i Stockholm 2016, s 2

²⁵ ESO 2013:3, s 18-19, 52

För de individer som står allra längst ifrån arbetsmarknaden är de så kallade arbetsintegrerande sociala företagen (ASF) viktiga ur ett sysselsättningsperspektiv. ASF bygger på en tudelad affärsmodell – där det som säljs både är en vara/tjänst på den öppna marknaden och arbetsträningsplatser riktade till kommuner, Arbetsförmedlingen eller Försäkringskassan. Det gör att majoriteten av företagen är beroende av offentlig sektor för sin överlevnad. Många ASF har stor vana av att ta emot deltagare med olika former av psykiska och fysiska funktionsvariationer, det vill säga individer som möter utmaningar på den reguljära arbetsmarknaden. De flesta ASF är verksamma inom kafé, second-handförsäljning, lokalvård, trädgårdsmästeri och liknande branscher med lägre kvalifikationskrav.

2.1.3. Möjligheter och hinder för företagande

Att starta företag i Sverige är relativt enkelt. Tillgången till information om exempelvis skatter och moms, hur man startar företag, företagsekonomi och finansiering anses vara lättillgänglig.²⁶ Sveriges regleringsnivå har även ansetts vara relativt låg i internationell jämförelse.²⁷

Ett samhälles institutioner, lagar och regelverk samt normer och traditioner styr förutsättningarna för företagande och tillväxt.²⁸ De institutionella ramarna för företagande i Sverige är goda. Öppenhet gentemot omvärlden, liberala handelsregler och en ökad exponering mot omvärlden, exempelvis genom att öppna verksamheter som tidigare varit förbehållna offentliga aktörer är centralt. Transparenta institutioner som på olika sätt gör det lättare och därmed billigare för människor att ingå avtal, byta varor och tjänster samt starta och lägga ner företag gynnar också tillväxten.²⁹

Samtidigt framkommer i forskningsstudier och olika undersökningar ett antal hinder för företagande. Det handlar särskilt om behovet av kompetens, trygghet och finansiering. Även regelverket som kringgärdar företagande upplevs som ett hinder.

Det största hindret, inte minst för företag i tillväxtfas, är tillgången på lämplig arbetskraft. Utmaningen med kompetensbrist bedöms vara så stor att det i många branscher riskerar att hämma företagens tillväxt.³⁰

²⁶ SOU 2016:72, s 248

²⁷ Ibid, s 100-101

²⁸ Ibid, s 62

²⁹ Ibid, s 89

³⁰ Ratio, 2017

Bristen på trygghet är ytterligare ett hinder för företagande runt om i landet, även om frågan fått särskilt stor uppmärksamhet i vissa av storstadsregionernas socioekonomiskt svaga områden under senare år. Brotten som företagare utsätts för varierar, men handlar främst om inbrott, skadegörelse och stöld. Få företagare upplever att polisens närvaro är tillräcklig för att de ska känna sig trygga. Många avstår från att anmäla brott då de upplevt att det tar för mycket tid i anspråk, inte minst utifrån upplevelsen att få brott verkligen klaras upp.³¹

Finansering och tillgången på kapital är avgörande för att kunna starta företag och få dem att växa. För svenska småföretag är banklån den viktigaste finansieringskällan. Offentliga bidrag, investeringar från riskkapitalbolag och olika krediter och garantier är andra exempel på finansieringskällor. Företagare upplever generellt inte finansering som ett problem. Inom vissa grupper och företagstyper finns dock betydande problem relaterat till finansiering. Forskning har konstaterat att unga, utrikesfödda och kvinnor i större utsträckning saknar finansiering. Utifrån detta kan tänkas att vissa grupper, exempelvis utrikes födda kvinnor, står inför särskilt stora utmaningar i finansieringsfrågan. I tidiga skeden eller uppstarten av företag utgör finansieringen också oftare ett problem.³²

Slutligen har undersökningar visat att majoriteten av företagen upplever regelverk som ett tillväxthinder. Trots internationellt sett låga regleringsnivåer visar kartläggningar att 61 procent av företagen upplever regelverken som ett tillväxthinder, varav 22 procent anser dessa vara ett betydande sådant. Det som drar ned upplevelsen för företagarna vad gäller reglering är byråkratiska procedurer i kommunikation med myndigheter. Det är särskilt regler kring anställning (exempelvis gällande sjuklön, anställning och uppsägning) som upplevs som kostsamma och betungande, särskilt för unga och mindre företag.³³ Bland småföretagen upplevs dessutom upphandlingsprocesser som drivs av offentliga aktörer vara komplicerade, ta för lång tid, i alltför stor grad fokusera på lägsta pris samt innebära för stora kontrakt. Sammantaget gör det att många små och mindre företag väljer att inte delta i offentliga upphandlingar.³⁴

³¹ Företagarna, Brottslighet och polisens arbete 2017, s 3-4, 6, 9

³² SOU 2016:72, s 262 ff samt Wennberg, 2017, s 29

³³ SOU 2016:72, s 100-101

³⁴ Företagarna, 2016, Upphandling och små företag – krångla inte bort potentialen

2.1.4. Större hinder för företagande i vissa grupper

Systemet för stöd till start av företag, det så kallade främjarsystemet, är överlag väl utvecklat i Sverige och erbjuder information och rådgivning, riskkapital, långivning och bidrag. Hittills har dock de insatser som erbjudits inte varit tillgängliga för alla på jämlika villkor.³⁵

Kvinnor upplever generellt större hinder för företagande. Fler kvinnor än män anger att företagande är osäkert ekonomiskt, tar för mycket tid och engagemang och innebär mindre trygghet jämfört med anställning.³⁶ Forskning har visat att kvinnors företag inte växer i lika stor utsträckning som mäns företag. Det finns flera förklaringsfaktorer till det. Brist på tillgång till finansiering, förebilder och begränsade nätverksrelationer är några.³⁷ En annan är könskodade branschstrukturer, där kvinnors företag oftast återfinns i servicenäringar som konsult/affärsservice, hotell- och restaurangverksamhet och detaljhandel. I dessa branscher är inträdesbarriärerna lägre och det behövs mindre investeringar i maskiner och andra materiella tillgångar.³⁸

Kvinnor möter oftare stereotypa föreställningar om dem som företagare, om deras branscher samt deras framtids- och tillväxtpotential. Detta har visat sig påverka bedömningar som görs i samband med finansiering och andra företagsfrämjande insatser. Utvärderingar har visat att en generell föreställning bland finansiärer är att företagande kvinnor är försiktiga och verksamma i branscher som saknar tillväxtpotential. Kvinnor blir som en följd av detta ofta hänvisade till olika former av mikrofinansiering.³⁹ Idag fördelas statliga resurser i stor utsträckning till mansdominerade branscher inom industri och tillverkning. Till exempel beviljades mäns företag 1,4 miljarder kronor i regionala företagsstöd 2009-2011, medan kvinnors företag beviljades 116 miljoner kronor under samma period.⁴⁰

I Sverige har egenföretagande visat sig vara viktigare för utrikes föddas än för inrikes föddas sysselsättning. Företagande kan vara ett sätt att kringgå hinder för arbetsmarknadsetablering. Studier har visat att diskriminering, bristande humankapital, språksvårigheter

³⁵ SOU 2016:72, s 250, Tillväxtverket, Entreprenörskapsbarometern 2016, s 64

³⁶ Tillväxtverket, Entreprenörskapsbarometern 2016, s 37

³⁷ Bogren, 2015, iv-v

³⁸ Wennberg, 2017, s 11

³⁹ Tillväxtverket, Under ytan – hur går snacket och vem får pengarna II? 2015, s 7-9

⁴⁰ Tillväxtverket, Främja kvinnors företagande 2007-2014, s 5

och svårigheter att få formella kunskaper validerade kan bidra till att individer tvingas in i företagande.⁴¹

Trots att utrikes föddas företag i större grad präglas av nödvändighet blir de verksamheter som överlever i regel mer lönsamma över tid. Företag som leds av utrikes födda personer är dessutom ofta en viktig arbetsgivare för andra utrikes födda.⁴²

Samtidigt är utrikes födda företagare överrepresenterade i branscher med låga trösklar och barriärer, präglade av konkurrens, osäkerhet och mindre möjligheter till ekonomisk tillväxt.⁴³ Forskning visar att det är vanligare att utrikes föddas företag blir nedlagda samt att utrikes födda företagare i större utsträckning går från att driva eget företag till att bli arbetslösa. De är också i genomsnitt yngre och högre utbildade men tjänar mindre jämfört med svenskfödda företagare.⁴⁴

Utrikes födda företagare lyfter oftare än inrikes födda att det är svårt att få finansiering till företagsstart samt att det är för många och krångliga regler att följa som företagare.⁴⁵ Regelverk upplevs särskilt krångliga för utrikes födda företagare på grund av skillnader i språk, förkunskaper och nätverk. En studie rörande företagsrådgivning konstaterade att utrikes födda företagare uttrycker ett större behov av rådgivning än inrikes födda företagare.⁴⁶ Utrikes födda företagare får också oftare avslag på sina låneansökningar och betalar oftare högre ränta på beviljade banklån.⁴⁷ Ungas tillgång till finansiering hämmas ofta av brist på startkapital, yrkeserfarenhet och professionella nätverk.⁴⁸

2.1.5 Entreprenörskap och skola

Att driva företag ställer krav på entreprenöriella förmågor och kunskaper. Att kunna omsätta idéer i handling, vara risktagande och kreativ är i kombination med branschspecifik kunskap och praktisk kunskap i många fall en förutsättning för ett lyckosamt företagande.⁴⁹

⁴¹ Delmi, 2016, s v

⁴² Sanandaji, 2015, s 24

⁴³ Delmi, 2016, s v

⁴⁴ Sananjadi, 2015, s 25

⁴⁵ Ibid, s 39

⁴⁶ Tillväxtanalys, 2014, s 11

⁴⁷ Delmi, 2016, s 37

⁴⁸ Wennberg, 2017, s 4

⁴⁹ Ibid, s 10

Entreprenöriella förmågor är värdefulla både för vidare studier och i arbetslivet.⁵⁰ Entreprenörskap är också en kompetens som EU identifierat som en av åtta nyckelkompetenser samtliga medborgare i ett kunskapsbaserat samhälle behöver utveckla.⁵¹

Hela utbildningskedjan, från förskola till vuxenutbildning, spelar en viktig roll i det system som nya initiativ och företag ska växa ur. Dels har skolan ett uttalat uppdrag att främja entreprenöriella förmågor.⁵² Dels har skolan ett ansvar att förbereda unga för övergången till arbetsmarknaden och att stödja dem i att göra aktiva val kring fortsatta studier eller framtida arbete.⁵³ Många gånger sker detta genom samverkan med näringslivet. Exempel på det är prao och arbetsplatsförlagt lärande (APL) inom vissa gymnasieprogram. Regeringen har 2017 föreslagit att återinföra obligatorisk prao i högstadiet, som ett led i dess politik för en mer jämlik skola och tillgång till yrkeslivet. Många skolor erbjuder prao i varierande omfattning, men uppemot 20 procent av Sveriges huvudmän erbjuder i dagsläget ingen prao alls. Ett starkare band mellan skola och näringsliv är också efterfrågat från näringslivet.⁵⁴

2.2. Företagande och stadsutveckling

Inom forskningen beskrivs städer ofta som noder för innovation och kreativitet som ger goda förutsättningar för företag att starta och växa. Städer erbjuder täta miljöer karakteriserade av en mångfald av mötesplatser, rörlighet och interaktion mellan individer och företag samt väl utbyggd fysisk och digital infrastruktur.⁵⁵ Samtidigt präglas många storstäder av segregation och ojämlika livsvillkor. Genom en medveten stadsplanering kan förutsättningarna för företagare i alla delar av staden stärkas, vilket möjliggör för fler företag att starta och växa på ett hållbart sätt.

2.2.1. Staden som arena för innovation och segregation

Städer attraherar företag genom sin förmåga att tillgängliggöra kompetent arbetskraft, fruktbara nischer, goda förutsättningar att knyta nätverk med konsumenter och andra företag, kreativ konkurrens mellan liknande verksamheter liksom goda kommunikationsmöjligheter mellan stadsdelar och till utlandet.⁵⁶ Att

⁵⁰ <https://www.skolverket.se/skolutveckling/larande/entreprenorskap>

⁵¹ Europaparlamentets och Rådets rekommendation om nyckelkompetenser för det livslånga lärandet (2006/962/EG)

⁵² 1 kap. 4 § skollagen (2010:800); prop 2009/10:165, s 222

⁵³ Skollag/läroplan

⁵⁴ <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/08/lagadsremiss-om-obligatorisk-prao-i-hogstadiet/>

⁵⁵ SOU 2016:72, s 103-104

⁵⁶ Wennberg, 2017, s 7

människor samlas nära varandra är en förutsättning för välstånd, företagande och ett miljövänligare samhälle. Därför är många forskare inom olika discipliner idag kritiska till en utglesande stadsplanering som tar mycket mark i anspråk och skapar bilberoende bostadsområden.⁵⁷

En av de tidiga och tongivande forskarna i frågan om städers betydelse för innovation och entreprenörskap var Jane Jacobs som på 1960-talet beskrev hur stadens planering och näringsliv samverkar. Jacobs menade att det är i stadens mångfald och brokighet som mänskliga kontakter knyts och nya idéer uppstår. Stadens befolkningstäthet och mångfald möjliggör specialiserad arbetskraft som i sin tur genererar nya arbetstillfällen. Jacobs var kritisk till funktionsuppdelning av verksamheter och menade att sådan stadsutveckling är skadlig för stadens förmåga att alstra kreativitet och idéer.⁵⁸

Richard Florida är en annan forskare inom ekonomisk geografi som blivit känd för sina teorier om den kreativa klassens betydelse för städers utveckling. Florida konstaterar att det inte längre bara är stora industrier eller starka naturresurser som skapar en bas för ekonomisk tillväxt. Istället drivs ekonomisk tillväxt av städers förmåga att samla och koncentrera kreativa talanger, vars idéer och ambitioner interagerar och främjar innovation och ökad produktivitet. Teknik, talang och tolerans är nyckelförutsättningar för städers innovationsförmåga. Tolerans möjliggör fler kontakter med omvärlden och genom mångfald stimuleras innovation och en öppenhet inför det som är annorlunda eller nytt. Talanger och tolerans möjliggör även samverkan med andra och behövs för att få inflöde av nya idéer och tekniker.⁵⁹

I sin forskning under senare år har Florida emellertid kommit att betona de sociala utmaningar som han menar följer av framgångsrika städers utveckling. Amerikanska städer som de senaste decennierna ackumulerat talang och högteknologiska industrier präglas idag också av höga bostadspriser, små möjligheter till sysselsättning för de med ingen eller låg utbildning och ökad socioekonomisk segregation. Florida drar slutsatsen att innovation och ojämlikhet går hand i hand.⁶⁰

⁵⁷ Se exempelvis Jerker Söderlind, Edward Glaeser samt Andres Duany, Elizabeth Plater-Zyberk & Jeff Speck

⁵⁸ Tillväxtverket, Utveckla svenska städer, s 11-12

⁵⁹ Arena för tillväxt, 2015, s 47, 64

⁶⁰ <https://www.citylab.com/equity/2017/10/how-innovation-leads-to-economic-segregation/543759/>

I en svensk kontext har Floridas forskarkollega Charlotta Mellander prövat dessa teorier på svenska kommuner. Liksom Florida anför Mellander att även om ekonomisk tillväxt, växande befolkning och stark arbetsmarknad är positivt för en plats, så kommer inte utvecklingen utan kostnad. Ju större framgång och ju större kreativ klass en plats får desto större tenderar dess utmaningar att bli vad gäller ojämlik inkomstfördelning och ökad ekonomisk segregation. Mellander konstaterar att det finns behov av att i högre grad diskutera hur bättre platser kan skapas för alla och inte bara för dem med hög utbildning och välbetalda jobb. Om segregationen cementeras, så att platser enbart erbjuder möten med människor med samma erfarenhet och kunskap kan det på sikt komma att påverka ett samhälles innovationsförmåga, eftersom en mångfald av mötesplatser, människor med olika bakgrunder, kunskaper och erfarenheter samt relationer mellan olika aktörer och grupper i samhället i hög grad ligger till grund för innovationer och tillväxt.⁶¹

Sammantaget visar dessa forskare på betydelsen av att främja kreativa och täta städer för att uppnå god ekonomisk utveckling, samtidigt som det krävs en medveten stadsplanering som också bidrar till en miljömässigt och socialt hållbar utveckling.

2.2.2. Planering för ett dynamiskt näringsliv

Näringslivet har stor betydelse för en hållbar utveckling.

Företagande ger individer som startar och driver företag egenmakt och försörjning, skapar arbetstillfällen för fler och bidrar till levande och trygga stadsdelar. Företag producerar också varor och tjänster som i sin tur levererar stor samhällsnytta och genererar skatteintäkter som möjliggör välfärden.

Den urbana miljöns utformning spelar en central roll för företagare och näringsliv. När ett företag väljer plats för sin verksamhet finns ett antal funktioner som är särskilt betydelsefulla. Allra viktigast är tillgänglighet både med kollektivtrafik och bil inte minst som en attraktionskraft för kompetent arbetskraft. Företag som intervjuats i Stockholm framhåller att de har utmaningar med kompetensförsörjningen, vilket bland annat uppges bero på att personalen måste pendla långa sträckor. Ytterligare viktiga faktorer är närheten till kund, möjlighet till expansion och andamålsenliga lokaler till rimliga kostnader samt tillgång till andra urbana kvaliteter såsom närhet till service, handel och restauranger. Även närhet till liknande affärsverksamheter tenderar att vara attraktivt, dock inte i samma utsträckning som andra faktorer. Trots att det

⁶¹ <http://vertikals.se/charlotta/2017/12/05/the-new-urban-crisis-version-sverige/>

ofta rör sig om konkurrenter, innebär närhet till liknande affärsverksamheter även närheten till en gemensam marknad och möjligheter att lära av varandra. Prioriterade kvaliteter varierar dock beroende på företagens inriktning. Vissa kunskapsintensiva företag vill exempelvis vara i täta urbana miljöer medan sällanköpshandel eller industriverksamhet efterfrågar en annan typ av närmiljö. Gemensamt för majoriteten av företagen är dock långsiktighet i planeringen från stadens sida, för att våga investera i verksamheter, lokaler och fastigheter. För att gynna ett dynamiskt näringsliv krävs därför att stadsplaneringen främjar långsiktig tillgång till kontors- och arbetsplatser i hela stadens geografi samt blandade stadsmiljöer med attraktiva lokaler i goda lägen.⁶²

Genom att planera för funktionsblandning - blandade stadsmiljöer med både bostäder och arbetsplatser - kan levande och trygga miljöer främjas, vilket i sin tur gynnar stadslivet och den sociala sammanhållningen samt skapar goda förutsättningar för näringslivet.⁶³ Särskilt i socioekonomiskt svaga områden kan flerfunktionella bottenvåningar vara sätt att skapa lokala förutsättningar för en varierad handel och service. Samtidigt är dock möjligheterna till detta begränsade utifrån rådande marknadsförutsättningar i form av få arbetsställen, små flöden av en arbetande dagbefolkning och en liten och resurssvag nattbefolkning. I ett kraftigt växande Stockholm kan den ökande konkurrensen om marken försvåra för företagen. De senaste åren har verksamhetslokaler på många platser konverterats till bostäder på grund av politiska prioriteringar att minska bostadsbristen och en stark lönsamhet på bostadsmarknaden. Delar av tidigare företagsområden har försvunnit och företag med verksamhet i dessa har flyttat ut till mer perifera delar av regionen. Det riskerar i sin tur medföra att företagens avstånd till kunderna blir större och att kompetensförsörjningen utmanas då medarbetare tvingas resa längre sträckor till jobbet.⁶⁴

2.3. Sammanfattning

Småföretagens betydelse för sysselsättning och ekonomisk tillväxt i Sverige är stor. Intresset för entreprenörskap är utbrett, men det är relativt sett få som startar företag. De flesta som startar företag gör det av möjlighetssökande drivkrafter och sådana företag tenderar att vara mer ekonomiskt framgångsrika än de som drivs av

⁶² Tillväxtverket, Utveckla svenska städer, s 10; Sweco, 2018, Analys av stadens verksamhetsområden; Västsvenska Handelskammaren, Koll på läget – Hur ser företagen i Göteborgsregionen på sin lokalisering, Rapport 2015:1

⁶³ Boverket, Blandstaden – ett planeringskoncept för en hållbar bebyggelseutveckling?, 2005

⁶⁴ Sweco, 2018, Analys av stadens verksamhetsområden

nödvändighet. Företagandet är kantat av utmaningar såsom brist på kompetens, svårigheter med finansiering och en otrygg arbetsmiljö. För vissa grupper är hindrena större, inte minst för unga, kvinnor och utrikes födda.

Städer erbjuder en viktig grogrund för företag och tenderar att attrahera både idéer och kompetent arbetskraft och är noder för innovation och entreprenörskap. Samtidigt ökar segregationen i många framgångsrika städer.

Den urbana miljöns utformning spelar en betydande roll för näringslivet och förutsättningarna att etablera företag. Ett områdes befolkningstäthet och flöden, kollektivtrafik och transportmöjligheter samt närhet till andra arbetsplatser och övriga urbana verksamheter har betydelse för möjligheten att etablera nya företag. Stadsplanering kan därför främja förutsättningarna för att fler företag ska startas och kunna utvecklas på ett hållbart sätt i en stads alla delar.

3. Företagandets Stockholm

Stockholms län är ett av Sveriges mest företagstäta och det är de små- och medelstora företagen som till största delen står för sysselsättningstillväxten i regionen. Sedan flera år startas ett av tre svenska företag i Stockholmsregionen och länet utmärks särskilt av den stora närvaron av kunskapsintensiva tjänsteföretag.⁶⁵ I Stockholms stad startades cirka 14 500 företag mellan september 2016 och september 2017.⁶⁶ Företagandet är utbrett och varierat i hela staden, men det går samtidigt att uttröna skillnader i branschbredd och tillväxtmöjligheter mellan olika stadsdelsområden.

I följande kapitel beskrivs näringslivsklimatet i Stockholms stad. En fördjupning av hur företagen fördelas över staden redovisas i kapitlet, liksom vilka branscher som växer och var denna tillväxt sker. Avslutningsvis beskrivs demografin för stadens företagare.

3.1. Näringslivsklimatet i Stockholm

I ett europeiskt perspektiv är det få regioner som når upp till Stockholms sysselsättningsgrad och tillväxt.⁶⁷ Stockholmsregionen är Sveriges tillväxtmotor och drivs av invånarnas innovationsförmåga, entreprenörskap och kreativitet. Stockholms diversifierade näringsliv ger en stabil grund för fortsatt tillväxt och därmed fortsatt goda förutsättningar för välfungerande välfärd och service till stadens invånare.

Stockholm har en stor attraktivitet både som bostads- och arbetsort. Konjunkturen och arbetsmarknaden är stark i länet, vilket visar sig genom att efterfrågan på arbetskraft har varit hög under många år. Störst har sysselsättningsökningen varit för bosatta i ytterstaden samt bland utrikes födda, samtidigt som arbetslösheten bland dessa grupper fortfarande är hög.⁶⁸

Efterfrågan på arbetskraft förväntas kvarstå under de närmaste åren och ett flertal branscher präglas av brist på arbetskraft. Samtidigt är arbetsmarknaden i Stockholm tudelad. Tre av fyra inskrivna på Arbetsförmedlingen tillhör en eller flera av de grupper som har en utsatt ställning på arbetsmarknaden och som bedöms löpa högre risk att hamna långa tider i arbetslöshet. Hit räknas personer som är

⁶⁵ Länsstyrelsen, Stockholm 2020 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos

⁶⁶ Stockholm Business Region, ”Stockholmskonjunkturen”, september 2017

⁶⁷ Länsstyrelsen 2025 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos, s 6

⁶⁸ Sweco, Nulägesanalys Stockholms arbetsmarknad, 2017, s 4, 15

lågutbildade, födda utanför Europa, har en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga eller är äldre (55-64 år).⁶⁹

I Stockholms stad har de socioekonomiskt svaga stadsdelarna följt en svagare positiv utveckling vad gäller arbetslöshetstalen. Det finns även tecken på att matchningen på arbetsmarknaden försämrats och det tar i regel många år för högutbildade utrikes födda att hitta ett högkvalificerat yrke. Särskilt påtaglig är situationen i ytterstaden, där många högutbildade inte förvärvsarbetar eller förvärvsarbetar inom ett lägre kvalificerat yrke.⁷⁰

År 2016 kunde 50 procent av invånarna i Stockholms län tänka sig att starta företag. Motsvarande siffra var 55 procent år 2012 och 62 procent år 2004. Intresset för företagande verkar alltså ha minskat i staden. En förklaring kan vara att arbetsmarknaden förbättrats vilket gör att intresset för företagande generellt minskar. Det finns helt enkelt många andra jobb att söka som de flesta finner mer attraktiva.⁷¹

Enligt Sveriges kommuner och landsting (SKL) är företagarnas åsikter om kommunens företagsklimat nära förknippade med hur de upplever att kommunens företrädare agerar i kontakterna med företagen, inte minst vad gäller frågor om myndighetsutövning.⁷²

Partnerkommunerna inom Stockholm Business Alliance⁷³ har sedan 2007 genomfört undersökningen Nöjd-Kund-Index (NKI), för att få reda på hur de företag som varit i kontakt med kommunen uppfattar service och myndighetsutövning i frågor om brandskydd, bygglov, markupplåtelse, miljö- och hälsoskydd, livsmedelskontroll samt serveringstillstånd. Helhetsbedömningen ligger till grund för måttet NKI. Sedan 2010 genomför Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) en rikstäckande undersökning som bygger på samma grunder som SBA:s. I SKL:s nationella undersökning av kommuners företagsklimat år 2016 placerar sig Stockholm på plats 94 med ett NKI-värde på 70, vilket är nära det genomsnittliga nationella resultatet och en förbättring från föregående år då värdet var 68. I mätningen får de olika myndighetsområdena i Stockholms stad generellt bra betyg, med undantag för bygglov som minskar

⁶⁹ Arbetsförmedlingen, Prognos för länets arbetsmarknad 2017- 2018

⁷⁰ Sweco, Nulägesanalys Stockholms arbetsmarknad, 2017, s 37

⁷¹ Wennerberg, 2017, s 6

⁷² SKL, Företagsklimat, s 11

⁷³ Stockholm Business Alliance (SBA) är ett partnerskap mellan 55 kommuner i åtta län där fokus ligger på att attrahera utländska investeringar till Stockholmsregionen.

betydligt i nöjdhet från föregående mätning. Det sjunkande betyget hänger bland annat samman med utmaningar kring handläggningstider samt med kommunikations- och bemötandefrågor. Stadsbyggnadsnämnden har påbörjat ett förbättringsarbete för att öka nöjdheten bland företagen.

Organisationen Svenskt Näringsliv presenterar varje år en rankning över näringslivsklimatet bland Sveriges 290 kommuner. Rankningen bygger på 18 parametrar, exempelvis tillgång till kompetens, vägnät, tåg och flyg, tele- och IT-nät samt allmänhetens attityder till företagande. Resultatet för 2017 visar på att stadens totalranking har sjunkit sedan 2016, från plats 96 till plats 123. Den undersökning som rankingen baseras på har ifrågasatts.

Att Stockholms stad har sjunkit i Svenskt Näringslivs rankning kopplas till en upplevd försämring bland annat avseende tillgången på kompetent arbetskraft. Detta kan samtidigt ses som en konsekvens av den snabba tillväxten i staden, vilken i sig är positiv. Att företagarna anser att attityden till dem bland stadens tjänstemän och politiker försämras indikerar att stadens kommunikationsinsatser till företagen kan förbättras.

Att nya och etablerade företag hittar rätt kompetens är en förutsättning för både företagens och regionens tillväxt. Samtidigt har matchningen försämrats och kompetensförsörjningen är en av Stockholmsregionens stora utmaningar.⁷⁴ I Stockholms län uppgår 24 procent av företagen kompetensförsörjning som ett stort hinder för tillväxt.⁷⁵ Det finns samtidigt en stor outnyttjad potential i den utrikes födda arbetskraften.⁷⁶

Tillgången på startkapital och finansiering blir särskilt viktig i Stockholm då det i allmänhet är dyrare att starta företag i en storstad på grund av högre lokalkostnader och löner för anställda. Detta skapar särskilda utmaningar för de grupper som har en jämförelsevis sämre tillgång till startkapital, i form av till exempel egna besparingar, eller har svårigheter att få lån.⁷⁷

Det finns uppgifter om att företagare i Stockholm har förhållandevis svårare att få låneansökningar beviljade hos bankerna.⁷⁸ Om detta beror på bristande tillgång till säkerhet, ofullständiga eller

⁷⁴ Länsstyrelsen 2020 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos

⁷⁵ Tillväxtverket, Företagens villkor och verklighet, s 22

⁷⁶ Sweco, Nulägesanalys Stockholms arbetsmarknad, s 37

⁷⁷ Wennberg, 2017, s 29

⁷⁸ PWC, Företagarnas vardag Stockholm, 2016

bristfälliga underlag till låneansökan eller en mer restriktiv attityd bland Stockholms banker är oklart.

Att alla näringsidkare, oavsett var i staden de verkar, ska kunna driva sin verksamhet på ett tryggt och säkert sätt är en grundförutsättning för ett fungerande näringsliv. I vissa av stadens socioekonomiskt svaga områden uppger företagare själva att de behöver agera både affärsidkare, väktare och polis. I dialog med staden har även enskilda företag och flera företagargorganisationer lyft problem med att försäkra näringsverksamhet på grund av trygghetssituationen i vissa stadsdelar. Stockholms Handelskammare har under 2016 och 2017 uppmärksammat trygghetssituationen i vad organisationen kallar ”utanförskapsområden”, vilket förefaller liktydigt med socioekonomiskt svaga områden⁷⁹. I en rapport från oktober 2017 framkommer att företagare i dessa områden överväger att flytta eller lägga ned sin verksamhet och att många utsatts för brott de senaste åren. Handelskammaren konstaterar att ökad brottslighet leder till fler stängda butiker, vilket i sin tur leder till ökad otrygghet och kriminalitet.⁸⁰

3.2. Stockholms näringsliv

Näringslivsstrukturen i Stockholms stad präglas av en kunskapsintensiv tjänstesektor där efterfrågan på välutbildad arbetskraft är stor. I länet arbetade drygt 86 procent inom tjänstesektorn år 2014. Andelen väntas öka till 89 procent år 2025.⁸¹ Samtidigt har Stockholms stad en branschbredd där majoriteten av näringsgrenarna finns representerade. Arbetstillfällena är dock inte jämnt fördelade över staden. De flesta återfinns i innerstaden där också branschbredden är större än i ytterstaden.

3.2.1. Arbetsställen och branscher

I rapporten Skillnadernas Stockholm konstaterades att det finns ett samband mellan de socioekonomiska förutsättningarna i olika stadsdelar och den lokala tillgången till ett antal väsentliga stadskvaliteter såsom arbetsplatser, kollektivtrafik samt offentlig och kommersiell service. I Stockholms stads vision för 2040 framgår att Stockholm ska bli en mer sammanhållen stad med goda

⁷⁹ Områdena har identifierats av Handelskammaren utifrån ett av organisationen definierat index. Indexet är en sammanvägning av andel förvärvsarbetande i åldern 20–65, befolkningens medianinkomst samt andel invånare med utländsk bakgrund. I Stockholms stad handlar det om följande platser; Högdalen, Hagsätra, Hallonbergen, Husby, Akalla, Rissne, Rinkeby, Hjulsta, Tensta och Spånga.

⁸⁰ Handelskammaren, 2017, s 10

⁸¹ Länsstyrelsen, Stockholm 2025 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos, s

förutsättningar för bostäder, arbetsplatser och service i alla stadens delar. Ett områdes befolkningstäthet, närhet till andra arbetsplatser och köpkraft har betydelse för möjligheten att etablera nya företag. På platser med få arbetsplatser och låg sysselsättningsgrad kan det vara svårare att starta företag då kunderna är få och köpkraften låg.⁸²

Stockholmsregionen präglas av en geografisk tudelning av arbetsmarknaden, där framförallt innerstaden alltmer domineras av tjänsteyrken som kräver hög utbildning, samtidigt som tillverkningsindustri och yrken med lägre utbildningskrav minskar. Stockholm är generellt sett väl gynnat vad gäller arbetsplatser, men de är inte jämnt fördelade över staden. I ett regionalt perspektiv bor det ungefär lika många personer norr om Saltsjö-Mälarsnittet som söder därom, men två tredjedelar av arbetsplatserna ligger på den norra sidan. En liknande obalans gäller även inom Stockholms stad. Totalt sett finns flest arbetsställen i innerstaden samt i områden i direkt närhet till innerstaden. Resterande stadsdelsområden domineras i stor utsträckning av bostäder. Antalet arbetsställen per område beror till stor del på områdets belägenhet och geografiska förutsättningar. Det gör att dagbefolkningen blir snedfördelad och att underlaget för lokal handel och service ges olika förutsättningar.⁸³

Det finns dock förhoppningar om att planerade infrastruktursatsningar kommer att skapa bättre förutsättningar för arbetsplatsbalans och befolkningsutveckling i de södra delarna av staden. Den redan invigda Citybanan, kommande Förbifart Stockholm och tunnelbaneutbyggnaden kan komma att medföra positiva utjämnings effekter och att företagandet ges förutsättningar att utvecklas i Stockholms mindre centrala delar. Investeringarna ger bland annat bättre förutsättningar för kontorsetableringar i Liljeholmen, Hammarby Sjöstad, Söderstaden samt på sikt även Älvsjö och Årstaberg.

Antalet arbetsgivare har ökat markant i Stockholm de senaste åren och tillväxten är tydlig i samtliga stadsdelsområden. Av totalt 80 400 verksamma arbetsställen i staden år 2016 hade en tredjedel inga anställda alls och över hälften 1-9 anställda.⁸⁴ Gemensamt för de branscher som står inför starkast tillväxt är att de är efterfrågade av andra företag, exempelvis konsultverksamhet och arbetsförmedling och bemanning. Det i sin tur är en konsekvens av

⁸² Fölster, 2017, s 73; Dahlin och Carlander, 2017, s 40

⁸³ Dahlin och Carlander, 2017, s 41

⁸⁴ <http://statistik.stockholm.se/images/stories/excel/b132.htm>

att Stockholm alltmer kommit att präglas av ett kunskapsintensivt och tjänstebaserat näringsliv.⁸⁵

De för staden dominerande branscherna skiljer sig åt beroende på kategorisering av branscher samt om siffrorna baseras på natt- eller dagbefolkning.⁸⁶ Om man utgår från nattbefolkningen är de största branscherna i stora drag gemensamma för alla stadsdelsområden; utbildning, offentlig förvaltning, hälso- och sjukvård, detaljhandel och partihandel. Skärholmen och Rinkeby-Kista utmärker sig med mindre andel sysselsatta inom de fem största branscherna, vilket förmodligen beror på att utbildningsnivån bland befolkningen här är lägre än i övriga stadsdelsområden. I innerstaden dominerar kvalificerade tjänsteverksamheter såsom data- och informationstjänster jämfört med exempelvis Skärholmen och Rinkeby-Kista där andelen förvärvsarbetande är större inom branscher med lägre inträdeströsklar såsom exempelvis hotell och restaurang.⁸⁷

Om man istället utgår från dagbefolkning blir bilden något annorlunda. Då framgår att offentlig förvaltning har en betydligt större tyngd i innerstaden vilket har sin grund i de många statliga verk och myndigheter som finns där. Vidare präglas innerstaden även bland dagbefolkningen av kvalificerade företagstjänster. Områden med stora köpcentra såsom Skärholmen, Liljeholmen, Bromma samt Norrmalm har en hög andel sysselsatta inom handel. Rinkeby-Kista präglas av en hög andel sysselsatta inom kommunikation och tillverkning då Kista Science City finns där. Skärholmen, Spånga-Tensta, Hässelby-Vällingby, Skarpnäck och Farsta har en generellt låg andel anställd dagbefolkning i förhållande till sin folkmängd. I dessa stadsdelar står verksamheter som vård, omsorg och utbildning för en förhållandevis hög andel av sysselsättningen bland dagbefolkningen.⁸⁸

Branschbredden på en arbetsmarknad har betydelse för dess attraktivitet samt gör näringslivet mindre sårbart för konjunkturförändringar. Totalt har Stockholms stad den största branschbredden i riket och bredden är dessutom stor i nästan alla delar av staden. Störst branschbredd och tillväxttakt har innerstaden,

⁸⁵ Sweco, Arbetgivare och arbetsställen i Stockholms stad, 2016, s 8

⁸⁶ Med förvärvsarbetande nattbefolkning avses den förvärvsarbetande befolkningen redovisad efter bostadens geografiska belägenhet. Med förvärvsarbetande dagbefolkning avses förvärvsarbetande som redovisas efter arbetsställets geografiska belägenhet oberoende av var de är folkbokförda.

⁸⁷ Sweco, Nulägesanalys Stockholms arbetsmarknad, 2017, s 31-32

⁸⁸ SCB/egen bearbetning

jämfört exempelvis med Rinkeby-Kista där branschbredden är begränsad.⁸⁹

3.2.2. Verksamhetsområden

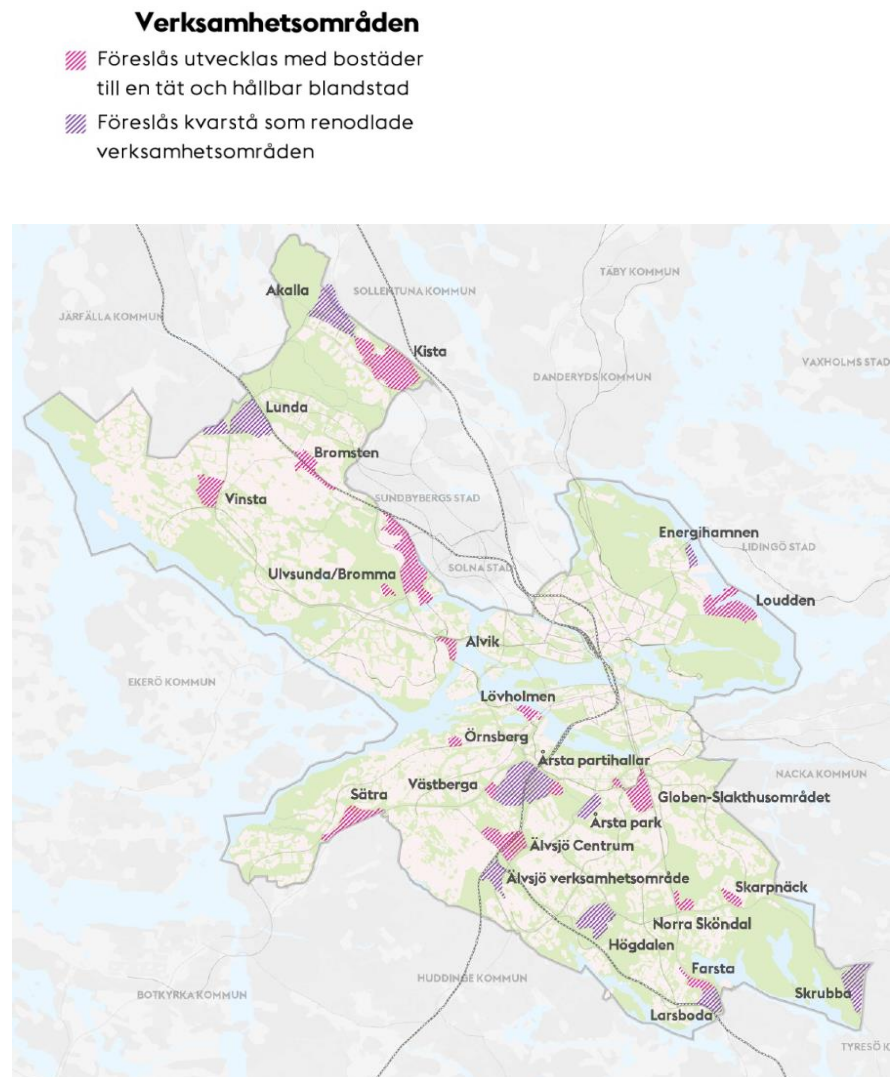
I Stockholms stad finns 26 verksamhetsområden av olika slag, det vill säga områden som endast eller huvudsakligen utgörs av företag. Samtliga har fungerat som viktiga knutpunkter för olika typer av verksamheter. Exempelvis har staden och berörda fastighetsägare arbetat med att utveckla Telefonplan till ett kreativt kluster med Konstfack som den centrala punkten och Högdalen till ett område för miljöteknik.

I den nya översiktsplanen för Stockholms stad pekas tio av de 26 områdena ut som kvarvarande renodlade verksamhetsområden. För att tillgodose både befintliga och kommande företags behov, samt för att säkerställa stadens försörjning av varor vill Stockholms stad se att dessa områden utvecklas. Resterande verksamhetsområden ska omvandlas till funktionsblandade stadsdelar med en fortsatt betydande del företag och kontor av icke-störande karaktär. Verksamhetsområdena är viktiga för staden, inte minst då de visat sig ha en högre andel arbetsställen med många anställda (5-499) jämfört med övriga staden.⁹⁰

⁸⁹ Sweco, Nulägesanalys Stockholms arbetsmarknad, 2017, s 35-36

⁹⁰ Sweco, Analys av stadens verksamhetsområden, 2018

Karta 1: Förslag till renodlade verksamhetsområden i Stockholms stad⁹¹

3.3. Företagarna i Stockholm

Företagandets demografi i Stockholms stad skiljer sig inte nämnvärt från den i övriga riket, förutom det faktum att företagandet bland utrikes födda i Stockholm inte är lika utbrett som i övriga riket. Samtidigt skiljer sig företagandet i Stockholm åt mellan stadens olika stadsdelsområden, mellan kvinnor och män och mellan inrikes och utrikes födda.

3.3.1 Vägar in i företagande

Under perioden 2000-2012 startade cirka 83 000 individer i Stockholms stad nytt företag på heltid, det vill säga gick från att vara anställd, arbetslös eller studerande till att bli egenföretagare.⁹²

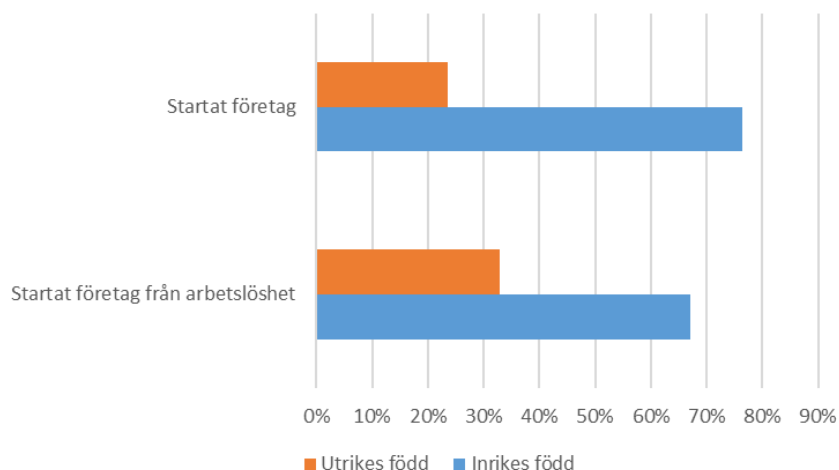
⁹¹ Godkännandehandlingar för ny översiktsplan för Stockholms stad, s 60

⁹² I definitionen av de som startat företag i Stockholm används en variabel från SCB där en individ kodas antingen som anställd eller som egenföretagare

Av de som startade företag gjorde 7,6 procent det från arbetslöshet, 42 procent från tidigare anställning och 5,8 procent var dessförinnan studenter. Dryga 40 procent kan inte inordnas i någon av nämnda kategorier. Det kan exempelvis handla om individer som startat företag i anslutning till föräldraledighet eller arbetslösa som inte var inskrivna vid Arbetsförmedlingen.⁹³

Av de som startar företag från arbetslöshet är 58 procent män och 42 procent kvinnor. Att starta företag från arbetslöshet är även vanligare bland unga och bland utrikes födda. I Stockholm visar det sig vara dubbelt så vanligt att utrikes födda startar från arbetslöshet än inrikes födda, vilket bekräftar resultat från tidigare forskning som påvisar att utrikes föddas egenföretagande i större utsträckning drivs av svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.⁹⁴

Diagram 1: Individer som startat företag från arbetslöshet i Stockholms stad 2000-2012, uppdelat på utrikes och inrikes födda⁹⁵

beroende på dennes huvudsysselsättning. Bland egenföretagare återfinns såväl de som driver enskild firma, handelsbolag, kommanditbolag eller enskilt aktiebolag. Bostadsdata används för att identifiera i vilken stadsdelsnämnd som individerna är bosatta, samt vid förekommande fall om företaget drivs i samma eller en annan stadsdelsnämnd. Analysen baserar sig på registerdata från SCB:s LISA-databas för åren 2000-2012. Den valda tidsperioden är lämplig då den sträcker sig över en hel konjunkturcykel, samt omfattar finanskrisen 2008, som sannolikt påverkade benägenheten att starta företag. Databaserna är idag 5 år gamla och man kan ställa sig frågan huruvida siffrorna är aktuella. Generellt är så fallet, då företagandefrekvenser inte förändras snabbt på några år. Företagandet går upp eller ner några promille för vart år, men det krävs decennier för att stora förändringar kan skönjas. Så även på branschnivå. Trots digitalisering, ökad migration, och en åldrande befolkning så är idag liksom för 20 år sedan de vanligaste nya företagen byggföretag, restauranger och tjänsteföretag. (Wennberg, 2017, s 13)

⁹³ Wennberg, 2017, s 25

⁹⁴ Ibid, s 26

⁹⁵ Ibid, s 26

Relativt många av de som startar företag från arbetslöshet har endast gymnasieutbildning. Geografiskt är andelen som startar företag från arbetslöshet som högst i Rinkeby-Kista (13,3 procent) och Farsta (10,3 procent) och som lägst i Älvsjö (5,6 procent) och på Östermalm (5,9 procent).⁹⁶

3.3.1. Företagande och geografi

Företagandet skiljer sig på flera sätt åt mellan stadens stadsdelsområden. Andelen företagare är som störst i innerstaden och som lägst i ytterstaden. Rinkeby-Kista är det stadsdelsområde där andelen företagare av områdets invånare är som lägst. Det visar sig också finnas ett starkt samband mellan andelen befintliga företagare och nyföretagande. Även i detta avseende sticker Rinkeby-Kista ut, som tillsammans med Farsta och Skärholmen har lägst andel nyföretagare.⁹⁷

Tabell 2: Andel (%) företagare per stadsdelsområde 2000-2012⁹⁸

Stadsdel	Andel företagare i stadsdelsområdet
Rinkeby-Kista	4,2
Spånga-Tensta	6,9
Hässelby-Vällingby	6,5
Bromma	8,8
Kungsholmen	8,9
Norrmalm	10,6
Östermalm	10,9
Södermalm	9,9
Enskede-Årsta-Vantör	6,7
Skarpnäck	6,6
Farsta	5,9
Älvsjö	8,4
Hägersten-Liljeholmen	7,4
Skärholmen	5,6

3.3.2. Företagande och kön

Liksom i riket är företagandet i Stockholms stad könsbetingat. Av de som driver företag i Stockholms stad är 65 procent män och 35 procent kvinnor. Samtidigt visar statistik från stiftelsen Start-Up Stockholm att medelnyföretagaren som tar del av deras stödinsatser är en kvinna i 40-årsåldern. Högst andel kvinnliga företagare finns på Östermalm och lägst andel i Rinkeby-Kista.

⁹⁶ Ibid, s 27

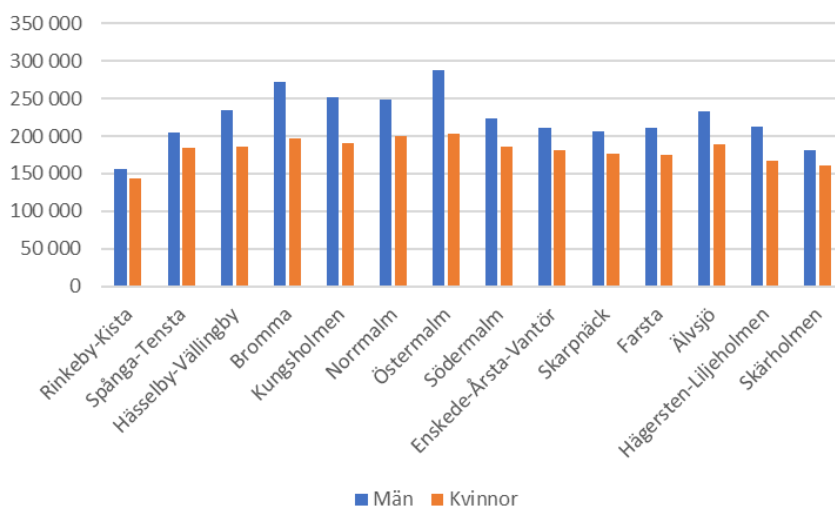
⁹⁷ Ibid, s 15

⁹⁸ Ibid, s 14

Den könssegregering avseende branschtillhörighet som finns bland företagare i riket, återfinns även den bland Stockholms företagare. Generellt sett är det vanligare att män driver företag inom hotell- och restaurangbranschen och kvinnor inom hälso- och sjukvård, kultur samt andra typer av serviceyrken. I innerstaden är det vanligast att män driver konsultföretag och i Rinkeby-Kista och Skärholmen att de driver företag inom hotell- och restaurang. En stor andel av de kvinnliga företagarna i Rinkeby-Kista driver företag inom kategorin fastighetstjänster, vilket förmodligen i stor utsträckning är städföretag.⁹⁹

Även företagarnas inkomster visar sig vara könsbetingade. Kvinnliga företagare har i genomsnitt lägre inkomst än manliga. Skillnaden är som störst i Bromma och på Östermalm och som minst i Rinkeby-Kista och Skärholmen, där företagarna även generellt har lägst inkomster. Inkomsten för inrikes födda företagare är också den i genomsnitt högre än för utrikes födda i alla stadsdelsområden.¹⁰⁰

Diagram 2: Årsinkomst i kronor för företagare, uppdelat på stadsdelsområden och kön år 2000-2012¹⁰¹

3.3.3. Företagande och härkomst

Stockholm har en lägre andel utrikes födda företagare än övriga riket. En anledning till detta kan vara att arbetsmarknaden för utrikes födda är bättre i Stockholm än i övriga riket. Trots att den

⁹⁹ Wennberg, 2017, s 17

¹⁰⁰ Ibid, s 23

¹⁰¹ Wennberg, 2017, s 23

generella sysselsättningen ökar bland utrikes födda, ökar även arbetslösheten för samma grupp. Om arbetslösheten fortsatt ligger kvar på samma höga nivå föreligger sannolikheten att andelen företagare bland utrikes födda kommer att öka de kommande åren.¹⁰²

Tabell 3: Andel företagare (%) bland inrikes och utrikes födda år 2000-2012¹⁰³

	Inrikes född	Utrikes född
Driver företag	8,84	5,92
Startat företag	1,80	1,30

Det enda stadsdelsområde där det är relativt fler utrikes födda än inrikes födda som driver företag är Rinkeby-Kista. Störst skillnad mellan andelen inrikes och utrikes födda som driver företag finns på Östermalm, Bromma och i Spånga-Tensta.¹⁰⁴

Tabell 4: Andel företagare (%) bland inrikes och utrikes födda per stadsdelsområde år 2000-2012¹⁰⁵

Stadsdel	Inrikes födda	Utrikes födda	Differens
Rinkeby-Kista	3,9	4,3	-0,4
Spånga-Tensta	8,6	5,6	3,0
Hässelby-Vällingby	6,9	5,6	1,3
Bromma	9,3	6,2	3,1
Kungsholmen	9,2	7,4	1,8
Norrmalm	11,1	8,6	2,5
Östermalm	11,9	7,4	4,5
Södermalm	10,3	7,9	2,3
Enskede-Årsta-Vantör	7,3	5,6	1,7
Skarpnäck	7,1	5,3	1,8
Farsta	6,5	4,7	1,8
Älvsjö	9,0	6,3	2,7
Hägersten-Liljeholmen	7,6	6,6	1,0
Skärholmen	5,8	5,6	0,2

¹⁰² Ibid, s 32

¹⁰³ Ibid, s 19

¹⁰⁴ Ibid s 19-20

¹⁰⁵ Wennberg, 2017, s 19

Vad gäller ursprung är företagandet högst bland individer födda i Sverige, Mellanöstern, Europa exklusive Norden, samt Norden. Andelen företagare bland födda i Afrika är relativt liten. Skillnaderna skulle bland annat kunna förklaras av utbildningsnivåer, frekvensen av företagande i ursprungslandet och svårigheter att sätta sig in i svensk lagstiftning och byråkrati.¹⁰⁶

Tabell 5: Andel (%) som driver företag samt har startat företag i Stockholms stad baserat på ursprung år 2000-2012¹⁰⁷

Region	Driver företag	Startat företag
Sverige	8,8	1,8
Norden	5,7	1,0
Europa	6,0	1,5
Afrika	2,8	0,7
Mellanöstern	7,3	1,6
Övriga Asien	4,9	1,3

I Stockholms stad är utbildningsnivån generellt hög bland företagare, liksom för övriga yrkesgrupper. Av de som driver och startar företag i staden har 56 procent av kvinnorna och 45 procent av männen en eftergymnasial utbildning. Utbildningsnivån bland utrikes födda och inrikes födda företagare är i princip densamma. I Rinkeby-Kista och andra stadsdelsområden med högre grad av socioekonomisk utsatthet är det relativt många lågutbildade som driver företag, jämfört med innerstaden där majoriteten är högutbildade.¹⁰⁸

3.4. Sammanfattning och slutsatser

Stockholm är ett av Sveriges mest företagsteta län och det är företagen som till största delen står för sysselsättningstillväxten. Konjunkturen är stark och det råder stor brist på kompetent arbetskraft inom vissa områden samtidigt som arbetsmarknaden är tudelad med grupper av arbetssökande som står långt ifrån arbetsmarknaden. Förutom brist på kompetens är otrygghet ett hinder för företagandet i Stockholm. Stockholms näringsliv präglas av en stor branschbredd, men arbetstillfällena är inte jämnt fördelade över staden utan är starkt koncentrerade till innerstaden och Kista.

¹⁰⁶ Ibid, s 20-21

¹⁰⁷ Ibid, s 21

¹⁰⁸ Wennberg, 2017, s 21

Majoriteten av de som startar företag i Stockholms stad gör det från annan anställning. Bland de som startar företag från arbetslöshet är män, utrikes födda, individer i socioekonomiskt svaga områden samt individer med enbart gymnasieutbildning överrepresenterade. I jämförelse med riket är Stockholms företagare mer välutbildade. Bland utrikes födda i Stockholm är andelen företagare lägre än i riket som helhet, vilket kan förklaras av en starkare arbetsmarknad i Stockholm än i övriga riket. Skillnaderna är dock stora inom staden. Generellt sett är företagandet mer utbrett bland inrikes födda män i socioekonomiskt starka områden än bland utrikes födda kvinnor i socioekonomiskt svaga områden. Män respektive inrikes födda som driver företag har dessutom högre inkomst än kvinnor respektive utrikes födda som driver företag.

Sammanfattningen ovan ger underlag för förbättringsåtgärder i stadens fortsatta arbete med näringslivsutveckling. Bland annat finns potential att förbättra bygglovsprocessen, både med utgångspunkt i attityder gentemot företagen samt i handlägningsförfarandet. Utifrån de hinder för tillväxt som majoriteten av företagen uttrycker kan staden stärka sitt trygghetsfrämjande arbete utifrån ett företagarperspektiv samt satsa mer resurser på att utbilda stockholmare för att möta företagets behov av kompetent arbetskraft. Ytterligare en viktig aspekt är att säkerställa ett näringslivsperspektiv i stadsplaneringsprocessen och en starkt intern samverkan för att utveckla de renodlade verksamhetsområdena. De är strategiskt viktiga för staden, inte bara för stadens varuförsörjning utan också för deras bidrag till arbetstillfällen för fler stockholmare. Avslutningsvis är det viktigt att tillgängliggöra företagsfrämjande insatser specifikt mot de grupper och de områden i vilka företagandet är lågt och kantat av särskilda utmaningar.

4. Företagsfrämjande insatser inom Stockholms stad

I detta kapitel beskrivs styrning och organisation för Stockholms stads främjande av företag, samt det strategiska och operativa näringslivsarbete som genomförs av nämnder och bolagsstyrelser. Inledningsvis redovisas övergripande mål och styrning för det näringslivsfrämjande arbetet, vartefter en beskrivning ges av uppdraget för Stockholms Business Region samt stadens insatser för att underlätta för företag och förbättra företagsklimat med fokus på kompetenförsörjning, upphandling, stadsplanering och entreprenörskap i utbildningssystemet.

4.1. Styrning och mål

Stockholms stads långsiktiga mål beskrivs i *Vision 2040 – Ett Stockholm för alla*. Enligt visionen ska Stockholm vara en ekonomiskt hållbar stad med ett gynnsamt innovationsklimat som får företag och människor att blomstra. Näringslivets mångfald och det livslånga lärandet ska ge alla stockholmare frihet att följa och förverkliga sina drömmar.¹⁰⁹

I stadens årliga budget fastställs årsvisa mål och uppdrag som ska bidra till att uppnå den långsiktiga visionen. Kommunstyrelsen har det strategiska ansvaret för näringslivsfrågor. I kommunfullmäktiges budget för 2018 får kommunstyrelsen ett förstärkt uppdrag att utveckla stadens näringslivsarbete samt att samordna arbetet med näringslivsfrågor i stadens stadsutvecklingsprocess. I budget för 2018 framgår vidare att stadens nämnder och bolagsstyrelser ska samverka med varandra och med Stockholm Business Region AB för att säkerställa ökat företagande, fler arbetsplatser och goda förutsättningar för näringslivet i Stockholm. Dessutom framgår att stadens samtliga nämnder och bolagsstyrelser:

- ska ha en tillmötesgående och problemlösande inställning till företagens etablering och utveckling i Stockholm
- ska utveckla kommunikation och skapa tydliga kontaktvägar för näringslivet, bland annat med utgångspunkt från lokala näringslivsråd
- inom sina ansvarsområden ska främja nyföretagande och start up-verksamhet med fokus på ytterstaden och tillhandahålla tillfälliga lokaler för nyföretagarrådgivning.

¹⁰⁹ Stockholms stads Vision 2040 – *Ett Stockholm för alla*

Utöver vision och årlig budget saknar Stockholms stad särskilda styrdokument avseende näringslivsutveckling. Däremot utgör näringslivsutveckling exempelvis ett allmänt intresse i stadens översiktsplan.

4.2. Stockholm Business Region

Stockholm Business Region (SBR) är ett helägt bolag till Stockholms Stadshus AB, som i sin tur ägs av Stockholms stad. SBR:s huvuduppgift är att utveckla och marknadsföra Stockholm som etablerings- och besöksort. SBR har två dotterbolag: Invest Stockholm Business Region AB och Visit Stockholm AB.

I samverkan med stadens facknämnder och med företagarorganisationer ska SBR främja strategiska näringslivsfrågor inom områdena arbetsmarknad, stadsutveckling och trafik. Bolaget ska också tillsammans med exploateringsnämnden vara delaktig i tidiga skeden av nya stadsutvecklingsområden avseende handel, kontor och småskalig produktion.

Invest Stockholms huvuduppgift är att bidra till ökad hållbar tillväxt. Arbetet består av tre delar; investeringsfrämjande arbete, utveckling av Stockholm som en företagsplats och service till näringslivet. Insatser inom dessa tre inriktningar ska bidra till att förbättra förutsättningarna för att driva, starta och etablera företag i Stockholm och i regionen.

Dotterbolaget Visit Stockholms huvuduppgift är att utveckla besöksdestinationen Stockholm i samverkan med övriga bolagsstyrelser och nämnder samt näringslivet.

Invest Stockholm ansvarar för att bedriva arbetet med Stockholm Business Alliance (SBA). SBA är ett partnerskap mellan 55 kommuner i åtta län där fokus ligger på att attrahera utländska investeringar till Stockholmsregionen, att marknadsföra regionen internationellt samt att mäta företagens nöjdhet med kommunernas myndighetsutövning.¹¹⁰

¹¹⁰ Arbetet bedrivs via Stockholms Business Alliances NKI-råd där partnerskapets så kallade NOD-städer ingår

4.3. Insatser för att förbättra företagsklimat och underlätta för företagande

4.3.1. Utveckling av stadens myndighetsutövning och näringslivsservice

Ett sätt att stärka förutsättningarna för näringslivet i Stockholm är att utveckla stadens service och myndighetsutövning samt att förbättra stadens näringslivskontakter. Kommunstyrelsen fick i budget för år 2016 i uppdrag att tillsammans med en rad nämnder och bolagsstyrelser bedriva ett förbättringsarbete för att utveckla stadens näringslivsservice. För arbetet finns en styrgrupp bestående av stadsdirektören, direktören för SBR samt förvaltningschefer för bland annat miljöförvaltningen, en av stadsdelsförvaltningarna, stadsbyggnadskontoret, trafikkontoret, exploateringskontoret och socialförvaltningen.

Till grund för förbättringsarbetet ligger dels NKI-mätningen (se mer i kapitel 3), dels underlag från olika former av dialog med näringslivet, till exempel det årliga Stockholmsmötet och återkommande näringslivsluncher som utgör forum för möten mellan näringsliv och politik. Utifrån NKI-mätningen sammanställs en kommunrapport där resultatet bryts ned och där kommunens prioriteringar för att öka kundnöjdheten inom respektive myndighetsområde presenteras. Rapporten delges stadsdirektören samt berörda förvaltningschefer och Invest Stockholm erbjuder därefter analys- och processtöd till förvaltningarna. Ansvaret för det operativa förbättringsarbetet ligger sedan på respektive ansvarig förvaltning.

Staden arbetar också med att kontinuerligt utveckla digitala tjänster till företagen, bland annat e-tjänster för att underlätta tillståndsgivning.

4.3.2. Insatser för att utveckla befintliga företag

Personer som redan driver företag eller vill starta företag och som behöver vägledning och stöd att hitta rätt bland regler och tillstånd inom stadens myndighetsutövning kan vända sig till stadens företagslots. Lotsen är en del av SBR:s verksamhet, men är lokaliserad till stadens kontaktcenter och nås via telefon. Lotsen erbjuder första-linje-support och hänvisar vidare till SBR/Invest Stockholm om ytterligare hjälp behövs. Företagslotsen tar årligen emot cirka 2000 förfrågningar. Under 2018 lanseras en ny företagarewebb med integrerad tillståndsgivning som ett komplement till lotsen.

Genom stiftelsen Start-Up Stockholm stöttar Stockholms stad kompetensutveckling bland befintliga företag inom bland annat service och handel i stadens ytterstadsområden. Projektet, som går under namnet Kompetensutvecklingskontraktet, erbjuder befintliga företagare kompetensutveckling inom områden såsom ekonomi, marknadsföring och affärsjuridik. Satsningen utvecklades under 2016 tillsammans med aktiva företagarföreningar i berörda stadsdelar, exempelvis Somaliska föreningen i Rinkeby. Projektet har hittills nått 100 personer, varav majoriteten varit män. Start-Up Stockholm har som ambition att utveckla konceptet tillsammans med bostadsbolagen i Rinkeby.

Många befintliga företagare, särskilt i socioekonomiskt svaga områden, vittnar om en vardag präglad av våld, hot och skadegörelse. Ansvaret för stadens trygghetsarbete fördelas mellan olika nämnder och bolagsstyrelser. Arbetet sker bland annat genom lokala samverkansöverenskommelser med polisen samt inom ramen för stadsdelsnämndernas lokala utvecklingsprogram.

I Järva samverkar stadens fastighetsbolag med bostadsrättsföreningar samt privata och allmännyttiga fastighetsägare för att öka den upplevda tryggheten i området bland annat genom trygghetsbesiktningar och gemensam parkeringsövervakning. Lokala brottsförebyggande råd finns i flera stadsdelsområden. Ett exempel är *Söderandan* som sedan 2003 utvecklat ett systematiskt arbete för att minska brottsligheten och öka tryggheten för boende, butiker, restauranger och besökare på Södermalm.

Flera stadsdelsnämnder genomför regelbundna trygghetsvandringar där otrygga platser och brister i utemiljön identifieras och rapporteras till berörda parter för åtgärd. Det finns även i staden ett Advisory Board med representanter från bland annat polisen, akademien och civilsamhället med kunskap om och erfarenhet av trygghets- och brottsförebyggande frågor. Socialnämnden arbetar bland annat med sociala insatsgrupper, en strukturerad samverkansform på lokal nivå där socialtjänst, polis, skola och andra viktiga aktörer arbetar tillsammans för att stötta unga ut ur kriminalitet.

I stadens budget för år 2018 återfinns en tydlig förstärkning av det stadsövergripande trygghetsarbetet i staden. Kommunstyrelsen kommer att samordna det stadsövergripande arbetet med hjälp av en särskild Trygghetskommission och en särskild tvåårssatsning på

200 miljoner kronor har avsatts för att möjliggöra åtgärder som förebygger brott och bidrar till ökad trygghet, säkerhet och trivsel.

4.3.3. Insatser för att främja nyföretagande

För att möjliggöra för fler individer att starta företag samarbetar staden med stiftelsen Start-Up Stockholm.¹¹¹ Stiftelsen stöttar nyföretagande och företag i tidigt tillväxtskede genom kostnadsfri rådgivning. Verksamheten nådde under 2017 cirka 3 000 individer.

Kommunstyrelsen har beslutat om att under 2016-2018 rikta medel för att Start-Up Stockholm särskilt ska fokusera på tre målområden; företagande i ytterstaden, företagande bland utrikes födda kvinnor samt entreprenörskap inom ramen för stadens feriearbete.

För att stimulera företagande bland boende i ytterstaden samt utrikesfödda kvinnor har Start-Up Stockholm utvecklat insatsen Entreprenörskontraktet. Syftet är att skapa förutsättningar för individer i ytterstaden att utveckla och konkretisera affärsidéer, samt att stödja företag i start- och tidigt tillväxtskede.

Entreprenörskontrakt skrivs med föreningar som organiserar berörda målgrupper. Insatserna har bland annat genomförts i Vällingby, Rinkeby, Tensta och Skärholmen. Under 2016 och 2017 har cirka 475 individer nåtts, varav cirka hälften varit kvinnor. Under 2017 har Start-Up Stockholm inlett samarbete med Länsstyrelsens program Brobryggarna, vars syfte är att på liknande sätt samarbeta med föreningar med upparbetade kontaktvägar till målgrupper som idag i tillräcklig grad inte nås av det företagsfrämjande systemet. Samarbetet med Länsstyrelsen ersätter Start-Up Stockholms arbete med Entreprenörskontraktet.

På grund av svårigheter att nå boende i ytterstaden samt utrikes födda kvinnor avser Start-Up Stockholm att ytterligare öka samarbetet med aktörer och nätverk nära målgruppen och på så sätt tillgängliggöra sitt stöd. Ett exempel är Start-Up Stockholms satsning på lokala kontor som komplement till befintliga hubbar i ytterstaden. Tre kontor med fokus på lokal företagsrådgivning och inkubatorsverksamhet är planerade att upprättas i Skärholmen, i Järvaområdet och i östra Söderort. Riktade insatser för att nå fler målgrupper som kan tänkas vilja och ha möjlighet att starta företag görs genom uppsökande verksamhet till exempel genom den mobila Start-Up Bussen som under sommarmånaderna bedriver pop-upverksamhet i ytterstadsområden.

¹¹¹ Stiftelsen drivs med stöd av Stockholms stad, Almi Företagspartner Stockholm-Sörmland och Skandinaviska Enskilda Banken (SEB) och är idag Sveriges största aktör inom nyföretagar- och innovationsrådgivning

Staden erbjuder inga finansieringslösningar för start av nya företag eller för att främja tillväxt hos befintliga företag. Däremot delar staden ut ett årligt innovationsstipendium i syfte att främja skapandet av innovativa och hållbara företag. Stipendiet ges till idérika personer för att de ska få möjlighet att utveckla en innovation.

4.3.4 Stöd till arbetsintegrerade sociala företag

I Stockholms stad finns i dagsläget enligt statistik från Sofisam tolv sociala företag/arbetsintegrerade sociala företag (ASF).¹¹²

Företagen har sammantaget 249 anställda och 1 250 deltagare i sina verksamheter. Listan på Sofisam behöver inte vara komplett, då det är frivilligt för ASF att registrera sig på sidan. I Stockholm är ASF-företagen relativt sett färre, men samtidigt större, än i andra större städer i Sverige.

I Stockholms stad har Samordningsförbundet Stockholms Stad fått i uppdrag för år 2018 att aktivt stödja samverkansparterna till att genomföra informations- och utbildningsinsatser för att öka kunskapen om socialt företagande hos chefer och medarbetare bland partnerorganisationerna.¹¹³ Förbundet ska också kartlägga möjligheter för, och behov av, socialt företagande i Stockholm samt möjligheter för parterna att köpa arbetsträningsplatser av sociala företag. Målet är att under 2018 genomföra en upphandling för arbetsträningsplaster hos sociala företag för förbundets målgrupper och att möjliggöra för fler ASF-företag i Stockholm.

I övrigt erbjuder Stockholms stad kostnadsfri rådgivning för uppstart och drift av sociala företag via organisationen Coompanion.

Sedan januari 2017 är det möjligt för upphandlande myndigheter att reservera deltagande i offentliga upphandlingar för anbudsgivare vars främst syfte är social och yrkesmässig integration, vari ASF ingår. Hittills finns få genomförda exempel på reserverade upphandlingar i Sverige och det saknas anvisningar i stadens program för upphandling och inköp för hur verktyget kan användas.

¹¹² Sofisam är en webbplats om arbetsintegrerade sociala företag som utarbetats på uppdrag av regeringen. Sidan är ett resultat av samarbete mellan Tillväxtverket, Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan, tillsammans med SKL och SKOPI.

¹¹³ Samordningsförbundet Stockholms stad är ett finansiellt samordningsförbund inom rehabiliteringsområdet. Förbundet bildades 2016 och ägs av Stockholms stad, Försäkringskassan, Stockholms läns landsting och Arbetsförmedlingen

Arbetsmarknadsnämnden deltar i det ESF-finansierade projektet *Sysselsättning genom offentlig upphandling* där ett mål är att öka ASF-företagens deltagande i offentliga upphandlingar genom att sprida förslag på metoder och goda exempel till upphandlande myndigheter.

4.4. Lokalt näringslivsarbete

Det finns behov hos företagen till insyn och kontakt med facknämnder och kommunala bolag. På lokal nivå har stadsdelsnämnderna till uppgift att föra lokala näringslivsdialoger i sina respektive stadsdelsområden. Då stadsdelsnämnderna har begränsad rådighet över de frågor som företagen har synpunkter på, eller önskemål kring, sker ett samarbete mellan stadsdelsnämnderna och stadens berörda facknämnder och bolag. Kontaktytorna mellan företagen och stadsdelsnämnderna varierar idag mellan olika stadsdelsområden. En del har formaliserade arbetssätt för samverkan med näringslivet via lokala näringslivsråd eller med den lokala företagsgruppen/föreningen. I nästan alla stadsdelsnämnder finns utpekade näringslivsfunktioner, men den tid som avsätts för lokalt näringslivsarbete varierar. I de flesta stadsdelsnämnder är frågor om trygghet och fungerande infrastruktur prioriterade.

I Stockholms stads budget för år 2015 fick stadsdelsnämnderna och SBR i uppdrag att utveckla stadens lokala näringslivsarbete. Idag finns ett nätverk mellan SBR och elva av stadens stadsdelsnämnder där näringslivsfrågor behandlas. Stadsdelsnämnderna har i budget för år 2018 fått i uppdrag att förstärka kontakten med det lokala näringslivet. SBR har därför påbörjat ett arbete med att bistå de stadsdelsnämnder som idag inte har en formaliserad dialog med det lokala näringslivet. I budget för år 2018 nämns också att företagens möjlighet till insyn och kontakt med stadens bolagsstyrelser och nämnder ska förbättras genom ett ökat samarbete mellan stadsdelsnämnderna, berörda facknämnder samt kommunala bolag.

Förutom den samverkan som sker mellan de lokala företagsgrupperna och stadsdelsnämnderna, har SBR/Invest Stockholm utarbetat ett centralt samverkansavtal med paraplyorganisationen Företagsgrupperna Stockholm (FGS). FGS är en ideell förening vars uppgift är att tillvarata gemensamma intressen för alla företagsgrupper i Stockholm, verka för informations- och erfarenhetsutbyte mellan medlemmarna samt vara dem behjälpliga i kontakter med Stockholms stad. Avtalet möjliggör för FGS att bland annat delta i det strategiska näringslivsarbetet i Stockholm, med särskild tyngdpunkt på frågor som rör stadens verksamhetsområden, att verka för att

företagsgrupperna deltar i det lokala näringslivsarbetet tillsammans med stadsdelsnämnderna samt att svara på remisser från Stockholms stad och att distribuera information från Invest Stockholm till föreningens medlemmar.

4.5. Arbetsmarknad och kompetens

I Stockholms stad har arbetsmarknadsnämnden i uppdrag att stötta människor till arbete eller studier. Nämnden ansvarar för stadens vuxenutbildning som inrymmer ett flertal skolformer riktade till vuxna samt tillhandahåller arbetsmarknadsinsatser genom Jobbtorg Stockholm.

Samverkan med näringslivet är ett centralt uppdrag i nämndens alla verksamheter. I den kontakten verkar också nämnden för att vidga synen på mångfald i arbetslivet, så att kompetensen hos alla stockholmare kan tas tillvara på arbetsmarknaden. Uppdraget får också ett förstärkt fokus genom kommunfullmäktiges budget för 2018 där det framgår att arbetsmarknadsnämnden tillsammans med SBR ska utveckla dialogen med näringslivet för att ta tillvara engagemang som finns för att bidra till en socialt hållbar utveckling och integration. Nämndens pågående samverkan med näringslivet utgår från de övergripande målen om att bidra till näringslivets kompetensförsörjning och att skapa fler vägar till arbete för arbetslösa och studerande. Samverkan med arbetsgivare definieras i nämndens strategi för näringslivssamverkan.

Nämnden deltar i branschråd och dialog med branschföreträdare och säkerställer att nämndens utbildningsinsatser bidrar till arbetsmarknadens behov av kompetensförsörjning på kort och lång sikt. Särskilda satsningar görs inom ramen för vuxenutbildningens yrkesvux och sfi med yrkesinriktning för att öka antalet sökande till yrken i branscher där goda anställningsmöjligheter finns. Nämnden har också inom en rad bristyrkesbranscher tecknat partnerskapsöverenskommelser med branschföreträdare och företag. Partnerskapen är en arbetsmodell för att möta branscher med stort kompetensbehov och anställningsmöjligheter för nämndens målgrupper.

Genom att utarbeta och kommunicera ”utbildningstrappor”, dvs särskilt paketerade utbildningslösningar i flera eller parallella steg med fokus på yrken inom bristyrkesbranscher stärks förutsättningarna för både arbetsgivare och arbetstagare att få till en fungerande matchning. Utbildningstrapporna kan innehålla kurser från sfi, grund-, gymnasie- och yrkesvux och utarbetas i nära samarbete med arbetsgivare och bransch. Arbetsgivare knyts till

utbildningstrappan i alla steg för att försäkra att praktikplatser och anställningsmöjligheter finns tillgängliga under och efter avslutad utbildning. Partnerskapen ger dessutom möjlighet att följa yrkesanslutningen efter avslutad utbildning.

Matchningen sker även på individnivå där jobbtorgen utgör bryggor mellan individer och arbetsgivare. Tillsammans med SBR har arbetsmarknadsnämnden under våren 2017 gjort en analys av Stockholms arbetsmarknad ur ett bransch- och tillväxtperspektiv. Syftet är att öka kunskaperna om företagens behov, synliggöra arbetsmarknadsutmaningar specifika för stadens olika stadsdelar, bidra med ökade kunskaper om tillväxt och nuläge för Stockholms lokala näringsliv samt förbättra kontakterna mellan staden och det lokala näringslivet. Utifrån analysen har ett särskilt analysverktyg utarbetats. Verktöget ska möta det lokala näringslivet och dess arbetskraftsbehov, tydliggöra kompetens- och utbildningsbehovet per stadsdelsområde samt skapa konkreta samarbetsmöjligheter mellan jobbtorgen och stadsdelsnämnderna för att få fler individer i arbete.

Arbetsmarknadsnämnden har också ett utpekat ansvar att utveckla arbetet med sysselsättningsfrämjande krav i upphandlingar. Genom att ställa sociala krav i upphandlingar kan staden få tillgång till arbeten, praktik- och lärlingsplatser till personer som står långt ifrån arbetsmarknaden. Social hänsyn i upphandling bidrar också till kompetensförsörjning för företagen.

Tillsammans med stadens bolag och andra nämnder arbetar nämnden för ett ökat företagande. Bland annat erbjuder jobbtorgen visst stöd till individer som bedöms ha förutsättningar att starta eget.

4.6. Upphandling

Varje år köper staden varor, tjänster och entreprenader för 32 miljarder kronor. Genom att ställa väl avvägda krav på leverantörer och på de varor och tjänster som upphandlas, kan upphandling bidra till hållbar tillväxt samtidigt som välfärden utvecklas och medborgarnas behov tillgodoses. Offentlig upphandling innebär även stora affärsmöjligheter för små- och medelstora företag.

Stockholms stad har beslutat om ett program för upphandling och inköp. I programmet anges att stadens upphandlingar ska kännetecknas av hög kvalitet, god ekonomisk hushållning och effektiv användning av stadens gemensamma resurser. I programmet lyfts även små- och medelstora företag samt idéburen

sektor som viktiga delar av marknaden och som bidragande till en mångfald av varor och tjänster. Programmet framhåller därför att staden där så är lämpligt ska underlätta för små- och medelstora företag att delta i stadens upphandlingar genom att onödiga administrativa krav undviks och att anbudsgivning förenklas så långt som möjligt.

Dessutom ska staden vara öppen för synpunkter från företag samt näringslivs- och intresseorganisationer. Genom samverkan med leverantörer kan den kunskap och erfarenhet som dessa innehar tillvaratas och bidra till utvecklingen av stadens verksamheter. Nämnderna ska också främja innovation och dialog med marknadens aktörer i syfte att hitta nya tjänster och produkter som bidrar till lösningar på stadens utmaningar. Idag erbjuder exempelvis äldre- och barnnämnden insatser för att stödja mindre företag att inkomma med anbud genom informationsmöten. Även kommunstyrelsen deltar i dialoger exempelvis med branschråd inom LSS/HVB-området.¹¹⁴

Stadens program för upphandling och inköp möjliggör även att kontrakt kan delas upp i enlighet med Lagen om Offentlig Upphandling (LOU) för att underlätta för små- och medelstora företag att delta. Vidare undersöker staden löpande hur företagen upplever upphandlingsförfarandet i syfte att förbättra processerna ur företagets perspektiv.

Inom ramen för stadens upphandlingsprogram lyfts även betydelsen av att tillämpa socialt ansvarstagande upphandling för att staden ska kunna växa och utvecklas på ett hållbart sätt. Genom upphandling med sociala villkor kan staden bidra till en inkluderande arbetsmarknad där medborgarna i Stockholm ges bättre förutsättningar för delaktighet i samhället genom att komma ut i arbete och praktik.

4.7. Stadsplanering och framkomlighet

I Stockholms stad är det stadsbyggnadsnämnden och exploateringsnämnden som tillsammans ansvarar för stadsplanering och markanvändning. Stadsbyggnadsnämndens ansvar omfattar bland annat övergripande fysisk planering för arbetsplatser och infrastruktur. De viktigaste verktygen i planerings- och markprocessen är den rådgivande översiktsplanen, de juridiskt bindande detaljplanerna, byggloven samt de olika formerna av

¹¹⁴ Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade/Hem för vård eller boende

genomförandeavtal som kommunen upprättar med fastighetsägare och byggaktörer.

I godkännandehandlingarna för ny översiktsplan för Stockholms stad är ett av målen att minska den regionala obalansen med stor koncentration av arbetsplatser i innerstaden och norrort.¹¹⁵ I förslaget redovisas även ett antal planeringsinriktningar som ska beakta näringslivets olika behov av lokaler, arbetskraft, kommunikationer och annan infrastruktur i all planering. Det avser bland annat att skapa förutsättningar för en jämnare fördelning av arbetsplatser i staden genom att prioritera kontorsetableringar i söderort där det finns marknadsförutsättningar för detta. Vidare ska flexibilitet avseende fastigheters användningsområden, exempelvis möjligheter att ha butikslokaler i de nedre våningarna alltid eftersträvas i goda lägen i hela staden. Näringslivsspecifika avväganden ska göras vid utveckling av ytor nära eller i Stockholms verksamhetsområden och ett antal verksamhetsområden pekas ut som renodlade verksamhetsområden med möjlighet till industri och störande verksamheter.

I budget för år 2018 har stadsbyggnadsnämnden och exploateringsnämnden i uppdrag att, tillsammans med kommunstyrelsen och SBR, intensifiera det strategiska arbetet för att öka antalet arbetsplatser, särskilt i stadens södra delar. Förutsättningarna för arbetsplatser ska tydliggöras i nämndernas planeringsunderlag, och där marknadsförutsättningar i Söderort finns ska kontorsarbetsplatser prioriteras högt. Planering för den arbetsplatspotential som finns i Söderort ska säkerställas genom en stadsövergripande styrning av större projekt. Stadens översiktsplan och stadens investeringsstrategi utgör viktiga styrdokument i detta arbete. I de beslut som fattas om stadsutveckling ska planerade arbetsplatser i förhållande till bedömd arbetsplatspotential särskilt analyseras och redovisas.

I budget för år 2018 anges även att näringslivets möjligheter och förutsättningar ska analyseras i större stadsutvecklingsprojekt i syfte att inkludera detta perspektiv i planeringen. Analyserna ska genomföras av exploateringsnämnden i samverkan med kommunstyrelsen, SBR och berörd stadsdelsnämnd.

Trafiknämndens uppdrag är bland annat att ansvara för skötsel av stads- och gatumiljön samt strategisk trafikplanering i staden. I budget för år 2018 anges att en väl fungerande varudistribution är avgörande för ett växande Stockholm. Trafiknämnden ska därför

¹¹⁵ Godkännandehandlingar för ny översiktsplan, s 20-21

fortsätta det utvecklingsarbete som sker tillsammans med näringslivet med bland annat nattleveranser med tysta lastbilar och effektivisering av leveranser via samlastningsprojektet för kommersiella flöden. Trafiknämnden ska bevaka den potential som finns för godsleveranser på stadens inre vattenvägar och logistiklösningar vid större byggprojekt.

Trafiknämnden får även ett förstärkt uppdrag i budget för år 2018 att utveckla arbetet kring trygghets-, säkerhets- och ordningsfrågor tillsammans med bland annat kommunstyrelsen och stadsdelsnämnderna.

Sedan år 2012 har Stockholms stad tagit ett helhetsgrepp gällande leveranstrafiken. Fokus för detta arbete är framför allt på näringslivets transporter med lastbil centralt i Stockholm. Målen är fyra och omfattar; mer förutsägbara leveranstider, att underlätta för leveransfordon, att möjliggöra för fler miljöfordon och att öka leveranstrafiksamverkan mellan staden och andra aktörer.

4.8. Entreprenörskap i utbildningssystemet

I Stockholms stad ansvarar utbildningsnämnden för frågor om entreprenörskap och entreprenöriellt lärande i grund- och gymnasieskolan. Frågans prioritet har historiskt varierat inom nämnden och ett antal satsningar har gjorts under åren. Exempel är samarbete med den idella föreningen FramtidsFrön vars syfte är att främja attityder till entreprenörskap samt att utveckla det entreprenöriella förhållningssättet inom förskola/skola. Samarbeten har även funnits med initiativen SIME Next och Norrskan. I dagsläget är nämndens strategiska arbete med entreprenörskap begränsat, även om det kan finnas enskilda skolor som på eget initiativ har prioriterat den.

Många gymnasieskolor i staden har ett upparbetat samarbete med stiftelsen Ung företagsamhet (UF) som erbjuder en metod för gymnasieelever att starta och driva företag. Enligt UF:s egen statistik sker det mesta av samarbetet med staden inom ramen för gymnasieskolornas teoretiska program, framför allt inom ekonomiprogrammet.¹¹⁶

Inom grund- och gymnasieskolan är studie- och yrkesvägledarna (SYV) en central yrkesgrupp vad gäller samverkan mellan skola och näringsliv genom sitt ansvar för prao, APU (arbetsplatsförlagd utbildning) och olika typer av mentorskap. Entreprenörskap och

¹¹⁶ Ung Företagsamhet Stockholm, presentationsmaterial, 20 oktober 2017

SYV:arnas roll för att vägleda elever mot att starta eget har varit en del av stadens ”SYV-lyft” som genomförts de senaste åren.

På liknande sätt har det entreprenöriella lärandet behandlats inom vuxenutbildningen. Här finns perspektivet representerat i enstaka utbildningar eller kurser, men hanteras i dagsläget inte strategiskt inom arbetsmarknadsnämnden. Som beskrivs i avsnitt 4.5. används de kontakter staden har med näringslivet för att stärka olika utbildningars koppling till arbetslivet.

Det finns i staden även ett upparbetat samarbete mellan Ung Företagsamhet (UF) och Start-Up Stockholm som syftar till att hjälpa de ungdomar som vill driva vidare sina företag efter UF-tiden att enkelt växla över till ett registrerat företag.

Arbetsmarknadsnämnden driver också tillsammans med Start-Up Stockholm projektet Summer Business Challenge som ger ett 25-tal ungdomar möjlighet att prova på att utveckla affärsidéer. Projektet har fallit väl ut under de två år som det har genomförts och planer finns på att utöka projektet under 2018.

4.9. Sammanfattning och slutsatser

Kommunstyrelsen har det strategiska ansvaret för näringslivsfrågor i staden och ska under 2018 ta ett större ansvar för det stadsövergripande arbetet. SBR ansvarar för att utveckla Stockholm som företagsplats och att stärka servicen till näringslivet. Insatser som fortsatt behöver prioriteras inom det arbetet är bland annat stärkt myndighetsutövning, utvecklad kommunikation med näringslivet, stärkt stöd till nyföretagande i socioekonomiskt svaga områden och ökat fokus på näringslivsfrågor inom stadens strategiska trygghetsarbete.

Under de kommande åren ska Start-Up Stockholm vidga sin verksamhet genom inrättandet av två nya kontor i ytterstaden. I det arbetet är det viktigt med anpassade kommunikationsvägar och samverkan med starka lokala aktörer för att nå prioriterade målgrupper. Stadsdelsnämnderna ska tillsammans med SBR utveckla det lokala näringslivsarbetet. Då den lokala organiseringen av näringslivsfrågorna varierar mellan stadsdelsområdena finns risk för brist på likställighet i den service som företagen erbjuds. Inom stadens nämnder pågår även ett strategiskt arbete kring att på olika sätt främja företagandet i staden. Arbetsmarknadsnämndens satsning på partnerskap med företagsorganisationer och branschråd kan med fördel utvecklas till att omfatta nya branscher och mindre företag. Det finns även potential att utveckla arbetet med att

underlätta för små- och medelstora företag att delta i stadens upphandlingar. I godkännandehandlingarna för ny översiktsplan och i budget för 2018 lyfts behovet av att anlägga ett tydligare näringslivsperspektiv i stadsplaneringsprocessen. Här är särskilt främjande av en jämnare fördelning av arbetsplatser inom staden prioriterat. Satsningar på entreprenörskap inom stadens utbildningssystem har varit begränsade de senaste åren. Ett mer strategiskt arbete med entreprenöriellt lärande och ökade samverkansformer mellan skola och näringsliv kan med fördel utvecklas.

5. Sammanfattande diskussion

Stockholm är Sveriges tillväxtmotor. De små och medelstora företagens roll för att skapa arbetstillfällen är avgörande för denna tillväxt. Stockholm har en stark arbetsmarknad med hög sysselsättning men präglas också av att en stor andel av personer med kort eller ingen utbildning befinner sig i arbetslöshet. Att småföretagen visat sig vara viktiga arbetsgivare för personer med både lägre och högre utbildning, gör dem än viktigare för att kunna erbjuda hållbara möjligheter till sysselsättning för fler. För individer allra längst från arbetsmarknaden spelar de arbetsintegrerande sociala företagen en särskilt viktig roll.

Stockholm ska vara en ekonomiskt hållbar stad. Ett dynamiskt näringsliv som ges möjlighet till utveckling i hela staden skapar förutsättningar för en hög sysselsättning och levande stadsdelar. I Stockholm finns generellt goda förutsättningar för företagande, men möjligheterna varierar för olika grupper och i olika delar av staden. För att fler företag ska kunna startas och växa är det därför viktigt att Stockholms stad bidrar med långsiktigt goda förutsättningar för företagande i hela staden.

I Stockholm varierar de fysiska förutsättningarna för företagande. Efterfrågan på kontors- och arbetsplatser är koncentrerade till innerstaden och nordvästra Stockholm samtidigt som efterfrågan på bostäder är större på andra platser i staden. Det leder till att företagandet ofta försvåras på platser med små flöden av en arbetande dagbefolkning på grund av begränsat och resurssvagt kundunderlag. Genom att prioritera arbetsplatsställen och lokaler för företag i Söderort, planera för funktionsblandning samt identifiera kreativa sätt att använda befintliga och tillfälligt tomma lokaler för småföretag kan förutsättningarna för företagande stärkas i hela staden. Vidare kan utveckling av stadens verksamhetsområden skapa möjligheter för fler företag att växa och således på sikt anställa fler.

Företagandets Stockholm är diversifierat. Det råder stora skillnader bland annat i motiv till företagande och inkomstnivåer bland företagare mellan socioekonomiskt starka och svaga områden, mellan kvinnor och män, mellan högutbildade och kortutbildade och mellan utrikes födda och inrikes födda. Nödvändigheten förefaller i högre grad präglade utrikes föddas företagande än inrikes föddas företagande i Stockholms stad. Därtill är andelen utrikes födda företagare mindre än i övriga landet, vilket kan bero på en för

målgruppen starkare arbetsmarknad än annorstädes. Detta kan dock komma att ändras när konjunkturen viker och arbetslösheten ökar.

Utbudet av stödinsatser för nyföretagande är stort i staden. Det är viktigt att det företagsfrämjande systemet är tillgängligt för alla på likvärdiga villkor. Fysisk närvaro på platser där företagandet är lågt och ett aktivt arbete med förebilder och anpassad kommunikation är avgörande för att nå grupper som idag inte tar del av stödinsatser. Här är kreativa lösningar för uppsökande arbete och samverkan med starka lokala aktörer prioriterade.

Utmaningarna som kringgärdar företagande är stora och många lyckas inte med framgång att driva hållbara företag. Konsekvenserna av en konkurs är allvarliga för den enskilde, varför företagande inte ska betraktas som en arbetslöshetsåtgärd för personer utanför arbetsmarknaden, utan som ett sätt för dem med goda förutsättningar att kunna skapa sig hållbar sysselsättning eller förverkliga en idé. Att främja företagande som alternativ till arbetslöshet kan leda till att personer som blir egenföretagare fastnar i småskalig och mindre lönsam verksamhet.

För företagen i Stockholm är frågor om trygghet och kompetensförsörjning de största hindren för tillväxt. Även om trygghet och säkerhet är en prioriterad fråga för företag i alla stadens stadsdelsområden, är det främst i vissa socioekonomiskt svaga områden som problemen är så stora att en del företag känner sig tvingade att flytta eller att lägga ned sin verksamhet. Särskilda insatser krävs för att säkerställa att den grundläggande tryggheten för företagare i hela staden fungerar.

I Stockholm är förvisso arbetslösheten låg, men samtidigt står människor med arbetsförmåga utanför arbetsmarknaden. Många företag lider samtidigt stor brist på kompetent arbetskraft. Staden har stora möjligheter att bättre rusta individer för arbetsmarknaden. Inom arbetsmarknadsnämndens verksamheter pågår flera samarbeten med branschråd i syfte att säkerställa att nämndens utbildningsinsatser möter företagens behov. Det arbetet kan ytterligare utvecklas och stärkas.

Det finns även potential att bättre rusta stadens skolelever för en annalkande och krävande arbetsmarknad. Genom utvecklad samverkan mellan skola och näringsliv kan ungas relation till arbetsmarknaden stärkas och kraven från arbetsgivare tydliggöras. Genom ett mer strategiskt arbete med entreprenörskap och entreprenöriellt lärande inom grund- och gymnasieskola kan

kunskaper som efterfrågas av arbetsmarknaden utvecklas hos eleverna. Viktigt här är att säkerställa att satsningar på entreprenörskap och samverkan mellan skola och näringsliv möjliggörs på skolor i alla stadens områden och inte koncentreras till vissa program eller skolor i vissa områden. Idag saknas ett stadsövergripande arbete kring hur stadens skolor ska arbeta med entreprenörskap och samverkan mellan skola och näringsliv. Det är även viktigt att involvera vuxenutbildningen, som allt mer går mot att bli yrkesinriktad, där de studerande bör ges inblick i grunderna för entreprenörskap och företagande i branscherna där de sedermera ska verka.

Kommunstyrelsens utökade uppdrag i budget för år 2018 bäddar för ett utvecklat näringslivsstrategiskt arbete i staden de kommande åren. Att stadsdelsnämnderna ska öka kontaktytorna med det lokala näringslivet kan bidra till ökad likställighet avseende service till stadens småföretagare. I Stockholms stad läggs relativt sett små resurser på det lokala näringslivsarbetet. För ett förbättrat näringslivsklimat krävs fortsatta satsningar på kommunikation och bemötande inom vissa delar av stadens myndighetsutövning. Ett allt större fokus skulle även behöva läggas på stöd till företag i tillväxtfas, inte minst utifrån deras betydelse för att skapa arbetstillfällen för fler stockholmare.

6. Rekommendationer och åtgärder

Företagande ger individer som startar och driver företag egenmakt och försörjning, skapar arbetstillfällen för fler och bidrar till levande och trygga stadsdelar för alla. Företag producerar också varor och tjänster som levererar samhällsnytta och genererar skatteintäkter som möjliggör välfärd. Att främja goda förutsättningar för företagande är således avgörande för en socialt hållbar utveckling.

Syftet med denna rapport har varit att belysa villkor och förutsättningar för företag och företagande i Stockholm, med särskilt fokus på de områden och grupper för vilka företagandet är kantat av särskilda utmaningar. En viktig utgångspunkt för rapporten är att företagande inte ska betraktas som en arbetslöshetsåtgärd för individer utanför arbetsmarknaden, utan som ett sätt för dem med förutsättningar att kunna skapa sig en hållbar sysselsättning eller att förverkliga en idé.

I detta kapitel föreslås ett antal rekommendationer och åtgärder som Stockholms stad kan vidta för att möjliggöra för fler att starta och driva företag framgångsrikt, inte minst vad gäller grupper av företagare som idag möter större hinder. Rekommendationerna har sin grund i forskningsrapporter och underlag från flera företagarorganisationer och myndigheter samt förslag från interna och externa nyckelaktörer som inkommit under intervjuer och genomförd workshop. Åtgärderna utgår från stadens rådighet.

Förutom de åtgärder som redovisas nedan är en tydlig organisation för det företagsfrämjande arbetet inom Stockholms stad, samt god kommunikation och dialog med det lokala näringslivet viktiga grundförutsättningar för att staden ska vara framgångsrik i sina ambitioner att erbjuda ett näringslivsklimat där en mångfald av företag kan blomstra. Det är i stadens fortsatta arbete även viktigt med stärkt kännedom om marknadsförhållanden och utvecklingsmöjligheter för näringslivet på lokal nivå.

A4.1. Stärk förutsättningarna för företagande, särskilt i socioekonomiskt svaga områden

I Stockholms stads styrdokument framgår att Stockholm ska vara en företagsfrämjande stad och att nyföretagandet ska öka, särskilt bland utrikes födda och kvinnor. Samtidigt ser förutsättningarna och villkoren för företagare olika ut beroende på vem som startar företag och var i staden det sker. För att företag ska kunna startas och växa krävs att stabila grundförutsättningar finns på plats, såsom en trygg och säker arbetsmiljö, tillgång till ändamålsenliga lokaler samt företagsstöd, kapital och kompetens. Brottslighet i form av hot, våld och rån är en del av många företagares vardag.

Utmaningarna är särskilt stora i socioekonomiskt svaga områden, där många företag bland annat upplever problem att försäkra sin verksamhet. I Stockholm finns ett stort utbud av företagsfrämjande aktörer som erbjuder rådgivning, stöd och finansiering, men de befintliga insatserna har historiskt inte nått alla. Brist på kompetent arbetskraft upplevs av många företag som ett hinder för tillväxt. Att tillgängliggöra service för fler, särskilt i områden med en låg andel företagare, samt att hitta sätt att stötta företag i att hitta kompetent arbetskraft är därför prioriterat för att fler livskraftiga företag ska kunna starta och växa i Stockholm.

A4.1.1 Åtgärd: Stärk företagarperspektivet i stadens strategiska trygghetsarbete

Beskrivning: Många företagare, särskilt i socioekonomiskt svaga områden, vittnar om en vardag präglad av våld, hot och skadegörelse. I vissa områden upplever företagare problem med att försäkra sin verksamhet, vilket in sin tur gör att flera funderar på att flytta eller lägga ned sin verksamhet. I stadens budget för 2018 presenteras en rad satsningar för ökad trygghet i staden. Åtgärden syftar till att staden inom ramen för denna kraftsamling säkerställer att företagarperspektivet beaktas. Det sker med fördel genom att företagarföreningar och -organisationer aktivt inkluderas i det strategiska och operativa arbetet. För företagen i socioekonomiskt svaga områden är det av särskild vikt att verka för att skadegörelse, hot, stöld, våld och rån mot näringslivet förebyggs och beivras.

Pågående arbete: Fysiska trygghetsskapande åtgärder i stadsmiljön och uppsökande socialt arbete är viktiga kommunala verktyg i det brottspreventiva arbetet. Stadens trygghetsarbete sker på flera nivåer inom staden. Finansborgarrådet har sedan tidigare inrättat ett Advisory Board med externa representanter från bland annat polisen, akademin och civilsamhället med syfte att stötta stadens ledning i att prioritera åtgärder inom ramen för stadens trygghets- och brottsförebyggande arbete. På lokal nivå sker samverkan mellan

stadsdelsnämnder, företagsgrupper och polis för att motverka kriminalitet. I och med budget 2018 sker en kraftsamling för ett stärkt trygghetsarbete i staden. Kommunstyrelsen kommer att samordna det stadsövergripande arbetet och 200 miljoner kronor har avsatts för att möjliggöra åtgärder som förebygger brott och bidrar till ökad trygghet, säkerhet och trivsel.

Ansvarig: Kommunstyrelsen tillsammans med stadsdelsnämnderna och trafiknämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

A.4.1.2. Åtgärd: Öka närvaron av företagsfrämjande insatser i prioriterade socioekonomiskt svaga områden

Beskrivning: Idag erbjuder Stockholms stad kostnadsfri rådgivning för start, drift och utveckling av företag via stiftelsen Start-Up Stockholm. Verksamheten nådde cirka 3 000 individer år 2017. Insatserna behöver emellertid i högre grad nå nya målgrupper, framför allt i socioekonomiskt svaga områden. Åtgärden syftar till ökad fysisk närvaro av företagsfrämjande insatser för livskraftiga företag, särskilt i områden med en lägre grad av företagande och i sådana som staden strategiskt prioriterar i styrdokument, exempelvis de fokusområden som utpekas i översiktsplanen.

Genom ökad fysisk närvaro på dessa platser kan befintliga insatser inom det företagsfrämjande systemet i ökad utsträckning komma nya grupper av blivande och befintliga företagare tillgodo. Närvaron kan stimulera och komplettera mötesplatser och hubbar där individer i området erbjuds rådgivning och stöd i frågor kring uppstart, drift och utveckling av idéer, initiativ och företag. För att insatserna ska lyckas nå de grupper som möter störst utmaningar i sitt företagande krävs en målgruppsanpassad ansats vad gäller information och kommunikation. Här är betydelsen av förebilder som kan inspirera till nya vägval och möjlighetssökande företagande stor. Genom samverkan med det lokala civila samhället och nya innovativa aktörer inom det företagsfrämjande systemet kan nya arbetssätt och nya kontaktvägar till målgrupperna upparbetas.

Forskning visar att utrikes födda, kvinnor och unga möter störst utmaningar i start och drift av företag. Inte minst gäller detta i kontakt med finansiärer. Insatserna bör därför särskilt erbjuda stöd och råd i utformning av ansökningar och pitchar inför finansiärer. Staden bör också verka för ökad förståelse hos finansiärer i Stockholm för de grupper av företagare som idag har svårigheter att erhålla finansieringsstöd.

Åtgärden kan även med fördel samordnas med Samordningsförbundet Stockholm stads arbete för fler sociala företag.

Pågående arbete: Start-Up Stockholm erbjuder idag kostnadsfri rådgivning för start och utveckling av företag. Stiftelsens insatser är öppna för alla, oavsett kön, ålder, bakgrund, bransch et cetera. Start-Up Stockholm erbjuder rådgivning och konsultation på sitt kontor i Stockholms City. Dessutom har den mobila Start-Up Bussen erbjudit stöd för nyföretagande i vissa av stadens socioekonomiskt svaga områden under sommarmånaderna och i samband med evenemang. Hösten 2017 öppnade Start-Up sitt första ytterstadskontor i Skärholmen och två ytterligare är planerade till Järva och östra Söderort. I utvecklingen av dessa bör aspekter såsom målgruppsanpassat arbete med kommunikation, förebilder och inspiration samt samverkan med civilsamhället i det uppsökande arbetet beaktas. Inspiration på lyckade insatser, inte minst för ungas entreprenörskap i ytterstadsområden, finns att hämta exempelvis från entreprenörshubben Changers Hub som startade i Alby, men som nu i samverkan med Start-Up Stockholm expanderar sin verksamhet i Västerort.

Ansvarig: Kommunstyrelsen tillsammans med Stockholm Business Region

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

A.4.1.3. Åtgärd: Utveckla det strategiska arbetet med Nöjd-Kund-Index, med särskilt fokus på förbättrad bygglovshantering

För att Stockholm fortsatt ska vara en konkurrenskraftig stad med stark tillväxt, krävs en god kommunal myndighetsutövning gentemot företagen i staden. Kommunens service är en av flera viktiga delar för ett gott företagsklimat och något kommunen själv har fullt ansvar för. De senaste årens strategiska arbete med Nöjd Kund Index (NKI) har gett utdelning och stadens NKI-värde har ökat. Det myndighetsområde som visar fortsatt svaga resultat är, liksom i många andra kommuner, bygglovshanteringen. Åtgärden syftar till att vidareutveckla det påbörjade arbetet med att förbättra NKI för stadens bygglovshantering, genom att utarbeta en handlingsplan för hur stadens myndighetsutövning inom bygglovsprocessen kan effektiviseras och förbättras. Det omfattar särskilt ett strategiskt arbete med förbättrad och målgruppsanpassad kommunikation och information, inte minst för att underlätta för nya företagare och företagare som möter utmaningar genom bristande kunskaper i svenska språket. Detta kräver i sin tur en ökad förståelse inom bygglovsorganisationen för den enskilde företagarens förutsättningar i myndighetskontakter. Åtgärden syftar också till en mer tydlig och enhetlig struktur för ansvar och genomförande för NKI-arbetet på respektive förvaltning.

Pågående arbete: Kommunstyrelsen har tillsatt en styrgrupp med uppdrag att utveckla stadens näringslivsservice. I styrgruppen ingår

stadsdirektören, direktören för SBR samt förvaltningschefer för miljöförvaltningen, en av stadsdelsförvaltningarna, stadsbyggnadskontoret, trafikkontoret, exploateringskontoret samt socialförvaltningen. Utifrån NKI-mätningen ansvarar respektive förvaltning för det operativa förändringsarbetet. Stadsbyggnadsnämnden har påbörjat ett förbättringsarbete med bygglovshanteringen. Det arbetet bör genom åtgärdsförslaget ytterligare prioriteras och stärkas.

Ansvarig: Stadsbyggnadsnämnden tillsammans med kommunstyrelsen, miljönämnden, trafknämnden, exploateringsnämnden, socialnämnden och Stockholm Business Region

A4.1.4. Åtgärd: Utveckla partnerskap med det lokala näringslivet i syfte att underlätta för företagen att hitta kompetens

Beskrivning: Arbetsmarknaden präglas av bristande matchning med många arbetssökande och en parallell brist hos företag på arbetskraft med rätt kompetens. Arbetsmarknadsnämnden arbetar idag med partnerskap mellan staden och företagarföreningar samt branschorganisationer inom bristyrkesbranscher med syfte att identifiera kompetensbehov hos arbetsgivare samt att erbjuda skräddarsydda utbildningsinsatser för arbetstagare för att möta företagets behov. Partnerskapen omfattar utbildnings- och branschråd och arbetsgivare knyts till processen i alla steg för att försäkra att praktikplatser och anställningsmöjligheter finns tillgängliga under och efter avslutad utbildning.

Åtgärden syftar till att utveckla det strategiska arbetet med partnerskap genom att särskilt fokusera på samarbeten med kluster av företag i geografiska områden samt föreningar och organisationer som specifikt samlar små- och medelstora företag. Genom den inriktningen stärks förutsättningarna för en bättre matchning mellan företag och arbetstagare samt en ökad dialog kring kompetensförsörjningsfrågor med nya företag av varierande storlek i olika delar av staden.

Inom ramen för partnerskapen finns goda förutsättningar för arbetsmarknadsnämnden att stärka sin samverkan med Arbetsförmedlingen och stadsdelsnämnderna. Av särskild vikt för ett framgångsrikt arbete är att öka kunskapen om det lokala näringslivets förutsättningar och behov. Det i sin tur kräver ett gediget och grundläggande analysarbete, som bör ligga till grund för framtida partnerskapsavtal.

Pågående arbete: Arbetsmarknadsnämnden har tecknat partnerskapsavtal med branschföreträdare och företag inom definierade bristyrkesbranscher, bland annat bygg, besöksnäring, transport och vård. Idag pågår särskilda satsningar inom ramen för

yrkesvux och sfi med yrkesinriktning för att öka antalet sökande till branscher där goda anställningsmöjligheter finns. För att synliggöra tillväxtbranscher och kompetensbehov på kort och lång sikt kommer arbetsmarknadsnämnden tillsammans med SBR för andra året i rad att under 2018 ta fram en tillväxt- och arbetsmarknadsanalys. Rapporten beräknas vara klar under våren 2018 och bör ge den kunskap och grundläggande analys som krävs för en lyckosam implementering av åtgärden. Rapporten är uppdelad på stadsdelsområdesnivå för att få en lokal bild av rådande och framtida arbetsmarknad och kompletteras med djupintervjuer med företagare.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden i samverkan med Stockholm Business Region och stadsdelsnämnderna

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

A4.1.5 Åtgärd: Skapa förutsättningar för fler små- och sociala företag att delta i stadens upphandlingar

Beskrivning: Varje år köper staden varor, tjänster och entreprenader för 32 miljarder kronor. Idag har småföretag begränsade möjligheter att lägga anbud på stadens många gånger omfattande upphandlingar. Istället engageras de ofta i form av underleverantörer till större bolag som vinner upphandlingar. Småföretagen har även möjlighet att gå samman i konstellationer av flera bolag för att öka chanserna till tilldelning av avtal. Åtgärden syftar till att fler småföretag ska kunna delta i stadens upphandlingar. För att möjliggöra detta bör Stockholms stad erbjuda utbildning för småföretag i att svara på anbud. Dessutom bör staden utveckla sitt arbete med sociala hänsyn vid upphandling samt när möjlighet finns dela upp enskilda kontrakt för att fler, mindre och socialt inriktade leverantörer ska kunna lämna anbud. Genom att utveckla arbetet med reserverade upphandlingar kan staden även främja ASF-företag för att skapa möjlighet till sysselsättning för fler individer som står långt ifrån arbetsmarknaden.

Pågående arbete: Kommunstyrelsen deltar i dialoger exempelvis med Almegas och Vårdföretagarnas branschråd inom LSS/HVB-området. Det pågår utvecklingsarbete kring upphandling med social hänsyn och reserverade kontrakt inom arbetsmarknadsnämnden.

Ansvarig: Kommunstyrelsen i samverkan med arbetsmarknadsnämnden och Samordningsförbundet Stockholms stad samt Stockholm Business Region

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

A4.2 Säkerställ tillgång till lokaler och utveckling av verksamhetsområden

För att Stockholm fortsatt ska vara attraktivt för näringslivsetableringar och för att fler företag ska kunna starta och växa finns det behov av lokaler för både kontor och småskalig produktion samt välfungerande verksamhetsområden och handelsplatser i fler delar av Stockholm. I förslaget till ny översiktsplan pekas tio områden i staden ut som kvarvarande renodlade verksamhetsområden med möjlighet till industri och störande verksamhet. Det är viktigt att dessa ges förutsättningar att utvecklas för att motverka den obalans som råder i staden med en lägre koncentration av arbetsplatser och kontorslokaler i bland annat Söderort. Förutsättningar för levande centrum och köpstarka kundunderlag varierar i olika delar av staden, vilket i sin tur påverkar möjligheten för start och drift av företag. I lokala centrum med vakanta lokaler behövs en sammanhållen bedömning av företagande och lokalbehov för att fylla lokalerna med relevant innehåll som speglar det specifika centrumets identitet och kompletterar det övriga utbudet. Det kan innefatta en beredskap att underlätta för en etablering av lokala aktörer med lägre hyresbetalningsförmåga och skapande av temporära kontrakt.

A.4.2.1. Åtgärd: Utred förutsättningar att inrätta en lotsfunktion med syfte att stärka samordningen av lokaler för småföretagare i stadens fastighetsbestånd

Beskrivning: Brist på lokaler för småföretagare påverkar tillväxten negativt i delar av staden. Det saknas idag enhetlig samordning och kommunikation av verksamhetslokaler tänkbara för småföretagare i stadens fastighetsbestånd. Åtgärden syftar till att genom ett sammanhållet arbete skapa ”en väg in” i stadens organisation för småföretag i behov av lokal samt att stärka och utveckla dialogen med befintliga hyresgäster för ett mer effektivt nyttjande av det befintliga beståndet. Av särskild vikt är de kommunala bostadsbolagens roll i arbetet.

Åtgärden omfattar 1) utredning av förutsättningar för inrättandet av en lotsfunktion samt utarbetandet av en tydlig kontaktkedja för företag i behov av lokal, 2) sammanhållen kartläggning och kommunikation av lediga lokaler i befintligt bestånd, 3) aktiv fastighetsförvaltning från bostadsbolagen med syfte att prioritera lokaler i goda lägen till småföretag med potential att växa samt 4) i samarbete med företagsfrämjande aktörer erbjuda affärsrådgivning och kompetensutveckling för befintliga hyresgäster som vill växa. I ett första steg behöver staden utreda hur genomförandet bör organiseras och vilka delar som bör inbegripas.

Pågående arbete: Inspiration finns att hämta från kulturnämndens kulturlots med liknande funktion för kulturella verksamheter.

Kulturlotsen stöttar aktörer i samband med nyetablering eller omlokalisering av kulturverksamheter i frågor som exempelvis kontakt med fastighetsägare och berörda förvaltningar i staden.

Start-Up Stockholm erbjuder genom projektet

Kompetensutvecklingskontraktet kompetensutveckling och affärsrådgivning för företagare som vill växa.

Ansvarig: Stadshus AB och fastighetsnämnden

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

A4.2.2. Åtgärd: Aktivera entreprenöriella zoner i prioriterade områden

Beskrivning: Det finns centrum och torg i staden med låg aktivitet och lokaler som antingen står tomma eller inte används på ett ändamålsenligt sätt. Tomma lokaler kan skapa en känsla av övergivenhet och främjar inte flöden och rörelse på en plats. Genom enkla medel och insatser från stadens bostadsbolag kan platser aktiveras och lokaler bli mer attraktiva och ändamålsenliga. Genom att ta ett samlat grepp kring lokaler på en plats eller i ett område kan entreprenöriella zoner skapas som bidrar till ökad genomströmning av människor och kunder. Erfarenheten säger att det mest ekonomiskt hållbara både för staden och för företagen är att prioritera effektiv användning av befintliga lokaler. Om staden upplåter tillfälligt lediga lokaler under begränsad tid till en anpassad hyra kan småföretagare få möjlighet att starta och driva verksamhet samtidigt som platser aktiveras och drar till sig nya idéer för engagemang och verksamhet.

Det innebär att bostadsbolagen tillsammans med andra lokala aktörer på prioriterade platser 1) kraftsamlar för att rusta upp den fysiska miljön, 2) utvecklar ett samordnat och mer ändamålsenligt lokalnyttjande genom att hyra ut tillfälligt tomma lokaler eller möjliggöra samutnyttjande av lokaler i form av mindre kontorshotell, hubbar eller så kallade ”coffices”, det vill säga kaféer särskilt utformade för att entreprenörer ska kunna arbeta och ha möten i lokalerna, samt 3) tillsammans med företagsfrämjande aktörer erbjuder rådgivning för nya och befintliga företagare.

Åtgärden kräver aktiv samverkan mellan stadens fastighetsägare med lokalbestånd, privata fastighetsägare, berörda stadsdelsnämnder samt Stockholm Business Region.

Pågående arbete: Staden har tagit fram riktlinjer för levande lokala centrum. Här anges att översyn av lokalanvändning och placering är önskvärt för att möjliggöra optimal lokalisering samt ökad variation och skapande av mindre lokaler för att öka attraktiviteten.

Inspiration kan hämtas från Svenska Bostäders strategiska arbete för att rusta upp och stärka Husby Centrum. Genom långsiktigt arbete under flera års tid och med en jämställd och feministisk stadsplanering som utgångspunkt, har Svenska Bostäder

systematiskt arbetat med att aktivera Husby C. Det har bland annat skett genom upprustning och gestaltning av den offentliga miljön för att bygga bort otrygga miljöer. Dessutom har satsningar gjorts på ett mer effektivt nyttjande av befintliga lokaler, aktiv prioritering och dialog med näringsidkare för att möjliggöra för en mångfald av entreprenörer att etablera sig i centrum samt genomförandet av sociala aktiviteter, inte minst för kvinnor och barn för att skapa rörelse, flöden och ett levande centrum för alla. De övervakningskameror som polisen placerat i Husby C har möjliggjort för fler människor att nyttja det offentliga rummet och den service som finns i centrum.

Det går även att hämta inspiration från Stockholmshems arbete med projektet Bagarmossen Smartup och Familjebostäders arbete med Rinkebystråket. Genom att göra en översyn av lokalanvändningen i Bagarmossens centrum kunde lokalerna nyttjas bättre och utrymme frigöras för nya verksamheter. Genom finansiellt stöd från Stockholmshem kunde näringsidkarna få hjälp med enhetliga skyltar och säkerhetsglas istället för jalusier. Det har skapat en synlighet mot kund och ökad trygghet för näringsidkarna på torget.

Ansvarig: Svenska Bostäder, Familjebostäder, Stockholmshem tillsammans med stadsdelsnämnderna, stadsbyggnadsnämnden, exploateringsnämnden, fastighetsnämnden och Stockholms Business Region

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

A4.2.3. Åtgärd: Etablera samverkansformer inom staden för utveckling av verksamhetsområden

Beskrivning: Staden eftersträvar att både arbetsplatser, bostäder och service finns i ett och samma område. Det finns även behov av renodlade verksamhetsområden med möjlighet till industri och störande verksamheter. I förslag till ny översiktsplan redovisas tio områden vilka ska kunna utvecklas som renodlade verksamhetsområden. Hittills har staden haft svårt att som en enad organisation möta de behov som företagen i områdena gett uttryck för. Ett utvecklingsarbete har initierats av stadsbyggnadsnämnden och Stockholm Business Region med mål om bland annat högre markutnyttjande, minskade barriärer och fler arbetstillfällen i stadens ytterstadsområden.

För att kunna samordna staden och erbjuda de utpekade verksamhetsområdena en samstämmig planering krävs samsyn, samverkan och delaktighet från samtliga berörda nämnder och bolagsstyrelser – stadsbyggnadsnämnden, exploateringsnämnden, trafiknämnden, stadsdelsnämnder och Stockholm Business Region. En pilotverksamhet för att utveckla och kvalitetssäkra stadens samordningsförmåga kan med fördel genomföras i Årsta Partihallar. Området har ett strategiskt läge för stadens varuförsörjning samt en god förankring i samarbetet mellan företag och de i staden berörda

aktörerna. En viktig aspekt i det fortsatta arbetet är att staden utgår från långsiktiga perspektiv samt en analys av hur ny teknik, förändrade handelsvanor samt nya trender såsom delningsekonomi kan påverka förutsättningarna för de verksamheter som bedrivs i områdena idag.

Pågående arbete: Ett utvecklingsarbete har påbörjats mellan stadsbyggnadsnämnden och Stockholms Business Region.

Ansvarig: Stadsbyggnadsnämnden tillsammans med exploateringsnämnden, trafiknämnden, stadsdelsnämnderna och Stockholm Business Region

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

A4.3 Utveckla entreprenörskapsperspektivet i stadens utbildningssystem

Forskning har påvisat att entreprenörskapsutbildningar kan förbättra elevers icke-kognitiva förmågor som envishet, kreativitet och framförhållning och att dessa förmågor bäst utvecklas i tidig ålder. Entreprenörskap i skolan handlar om att stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja att omsätta nya idéer i handling. Skolan ska också bidra till att eleverna utvecklar kunskaper som främjar företagande och innovationstänkande. Företagande i unga år, även under relativt korta perioder, kan ge viktiga erfarenheter som kan komma till nytta senare i arbetslivet. Utvärderingar har visat att elever som drivit så kallade UF-företag under sin gymnasietid senare i livet har en starkare etablering på arbetsmarknaden. Idag saknas det i staden ett strategiskt arbete kring entreprenöriellt lärande – från förskola till vuxenutbildning.

A4.3.1 Åtgärd: Etablera former för entreprenöriellt lärande från förskola till gymnasiet

Beskrivning: Skolan har en roll i att exponera unga för företagande samt att rusta elever för en alltmer krävande arbetsmarknad, oavsett om de väljer att bli egenföretagare eller anställda. Åtgärden syftar till att utarbeta ett strategiskt arbete för hur skolan, från förskola till gymnasium, kan arbeta med entreprenöriellt lärande. Här ingår även att utforska samverkan mellan skola och näringsliv vad gäller exempelvis studiebesök, praktik, mentorskap, uppdragsuppgifter et cetera. I detta är studie- och yrkesvägledarnas roll avgörande. Dessutom bör det utvecklas en stadsövergripande samverkan med Ung Företagsamhet för att erbjuda Ung Företagsamhet på fler gymnasieprogram.

Pågående arbete: Ett antal satsningar har gjorts på entreprenöriellt lärande inom utbildningsnämnden. Det saknas dock ett långsiktigt

och strategiskt arbete. Möjligheten att starta och driva ett företag inom ramen för programmet Ung Företagsamhet erbjuds idag på flera skolor. Det finns fortsatt stor potential i att erbjuda UF som ett alternativ på fler program, inte minst de av mer praktisk karaktär. Start-Up Stockholm samarbetar med Ung Företagsamhet för att kunna inspirera ungdomar att driva vidare sina företag även efter avslutad utbildning.

Ansvarig: Utbildningsnämnden i samverkan med stadsdelsnämnderna och Stockholm Business Region

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

A4.3.2 Åtgärd: Utöka satsningar på ungas entreprenörskap inom stadens feriearbeten

Beskrivning: Arbetsmarknadsnämnden har i uppdrag att samordna och utveckla feriejobben. Alla stadens nämnder och bolagsstyrelser ska samverka med arbetsmarknadsnämnden för att utöka antalet kommunala feriejobb. De senaste två årens pilotprojekt med entreprenörskap inom ramen för feriejobben har fallit väl ut. Stockholm Business Region har genom Start-Up Stockholm skapat ett koncept som tillsammans med arbetsmarknadsnämnden planerats och genomförts. Deltagarna ger i högre grad jämfört med alla sommarjobbade ungdomar insatsen högt betyg och 90 procent anger att de helt eller till stor del lärt sig mer om entreprenörskap och att de kommer att ha nytta av sommarjobbet i framtiden. Det finns därmed potential att både permanenta satsningen samt att utöka antalet platser. I detta är det viktigt att ansvar för och resurser i det fortsatta arbetet tydliggörs mellan deltagande parter.

Pågående arbete: Summer Business Challenge har genomförts 2016-2017. Satsningen kan med fördel permanentas och antalet platser utökas.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden i samverkan med Stockholm Business Region

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

A4.3.3 Åtgärd: Stärk entreprenörskapsperspektivet inom vuxenutbildningen inklusive sfi

Beskrivning: Utbildning och goda kunskaper i svenska språket skapar bättre förutsättningar för ett mer hållbart och livskraftigt företagande. Det finns bland elever inom sfi och den kommunala vuxenutbildningens yrkes- och lärlingsutbildningar intresse och förutsättningar för egetföretagande. Satsningar på företagande och entreprenörskap finns redan representerat i enstaka utbildningar och kurser, men hanteras i dagsläget inte genomgående inom arbetsmarknadsnämndens vuxenutbildningsinsatser. Det finns således potential att genom ett mer systematiskt arbete både öka

intresset för, samt stötta idéer kring, egenföretagande bland eleverna. Under 2018 påbörjar Start-Up Stockholm ett samarbete med sfi för att erbjuda entreprenörskapshöjande insatser och information om företagande bland eleverna. Samarbetet bör på sikt utvecklas till att omfatta hela vuxenutbildningen i form av en programverksamhet för de som vill starta eget efter avslutade kurser inom vuxenutbildningen. Av särskild vikt för insatsen är att säkerställa övergången från sfi till fortsatta studier inom vuxenutbildningen med syfte att stärka kompetens och förutsättningar för ett hållbart och livskraftigt företagande bland de som vill starta eget.

Pågående arbete: Start-Up Stockholm har beviljats bidrag från Europeiska Socialfonden för att under 2018-2020 driva projektet "Svenska för Entreprenörer" i samarbete med Stockholms stad, kommunerna i Nacka och Botkyrka samt ytterligare kommuner i regionen. Syftet med projektet är att erbjuda entreprenörskapshöjande insatser och information om företagande på B-nivå inom sfi. Programmet ska ge deltagarna möjlighet att utveckla och konkretisera sina idéer för att därefter slussas vidare till ordinarie affärs- och innovationsrådgivning i regionen.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden i samverkan med Stockholm Business Region

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

A4.3.4 Åtgärd: Stärk entreprenörskapsperspektivet inom stadens jobbtorgsorganisation med fokus på Jobbtorg Unga

Beskrivning: Jobbtorg Stockholm erbjuder stöd och coaching till arbetslösa med social problematik eller som erhåller försörjningsstöd. För en viss del av dessa är en reguljär anställning svår att både få och behålla. För vissa av dem kan egenföretagande vara ett alternativ. Genom att stärka kunskapen om företagande som ett reellt alternativ till anställning bland verksamhetens medarbetare kan fler individer med entreprenöriella idéer identifieras och få stöd. Det finns även potential att särskilt stärka entreprenörskapsperspektivet inom ramen för Jobbtorg Unga, inte minst i samverkan med företagsfrämjande aktörer såsom Start-Up Stockholm och civilsamhällesinitiativ såsom Changers Hub. Genom ökad samverkan med sådana aktörer samt ökad kunskap om företagande bland medarbetare och ett tydligare entreprenöriellt förhållningssätt i den verksamhet och de insatser som Jobbtorg Unga erbjuder kan fler unga på kreativa sätt spurras till alternativa vägval och på sikt egenföretagande.

Pågående arbete: Inom jobbtorgsorganisationen erbjuder Jobbstart förberedande kurser och rådgivning till individer med förutsättningar att starta eget. De individer som vänder sig till

Jobbstart för rådgivning kring företagande behöver dock ofta ett särskilt anpassat stöd som inte gängse företagsfrämjande organisationer kan erbjuda. Insatserna skulle kunna komma fler tillgodo om kunskapen om vad företagande innebär och möjliggör stärks inom jobbtorgsorganisationen. Samarbete med Start-Up Stockholm har testats. Det finns potential att utveckla detta.

Ansvarig: Arbetsmarknadsnämnden i samverkan med Stockholm Business Region

Återkoppling/uppföljning: Kommunstyrelsen

Litteraturförteckning

Arbetsförmedlingen, Prognos för länets arbetsmarknad 2017- 2018

Arena för tillväxt, Tillit och tolerans – en skrift om det sociala kapitalets betydelse för platsens utveckling, 2015

Bogren. M (2015), Socialt kapital – relationer och tillit – för utveckling av kvinnors företagande

Boverket, Blandstaden – ett planeringskoncept för en hållbar bebyggelseutveckling?, 2005

Citylabs hemsida,
<https://www.citylab.com/equity/2017/10/how-innovation-leads-to-economic-segregation/543759/>

Dahlin. Å och Carlander. C (2017), Skapa värden – markpolitik och social hållbarhet, (Dnr 439-1428/2015), Rapport från Stockholms stads Kommission för ett socialt hållbart Stockholm

Delmi, 2016:7, Kunskapsöversikt: Invandring och företagande

Ekonomifaktas hemsida,
<https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Foretagande/Naringslivet/Antal-foretag-i-Sverige/>

ESO 2013:3, Var skapas jobben? En ESO-rapport om dynamiken i svenskt näringsliv 1990 till 2009

Europaparlamentets och Rådets rekommendation om nyckelkompetenser för det livslånga lärandet (2006/962/EG)

Forbes, Best countries for business 2016

Fölster. S (2017), Den inkluderande staden: Stadsutveckling i kommuners gränstrakter med exemplet Järva storstad

Företagarna, Brottslighet och polisens arbete, 2017

Företagarna, Det är attityden, dumbom, 2016

Företagarna, Upphandling och små företag – krångla inte bort potentialen, 2016

Företagarna, Ägar- och generationsskifte i svenska företag – överlåtelse eller avslut?, 2017

Global Entrepreneurship Monitor 2017, Entreprenörskap i Sverige, Nationell GEM-rapport 2017

Godkännandehandlingar för ny översiktsplan för Stockholms stad, 2017

Länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholm 2020 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos, Rapport 2011:37

Länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholm 2025 – en utbildnings- och arbetsmarknadsprognos, Rapport 2016:16

Läroplan för gymnasieskola 2011

Proposition 2009/10:165, Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet

PWC, Företagens vardag Stockholm - En rapport om de viktigaste frågorna för småföretagarna i Sverige, 2016

Ratio, Kompetenspusslet – den viktigaste framtidsfrågan, 2017

Regeringens hemsida,

<http://www.regeringen.se/regeringens-politik/naringspolitik/mal-for-naringspolitik/>

<http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/08/lagadsremiss-om-obligatorisk-prao-i-hogstadiet/>

Sanandaji. N (2015), Att skapa egna möjligheter - hur bättre villkor för företagare kan lyfta integrationen, Fores

Skollagen 2010:800

Skolverkets hemsida,

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/larande/entreprenorskap>

SOU 2016:72, Entreprenörskap i det tjugoförsta århundradet

Sveriges Kommuner och Landsting, Företagsklimat 2016. En servicemätning av kommunernas myndighetsutövning

Företagande i en stad för alla
70 (71)

Statistiska Centralbyråns hemsida,
<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/naringsverksamhet/naringslivets-struktur/foretagens-ekonomi/>

Stockholm Business Region, Konjunkturen i Stockholms län,
Kvartalsrapport september 2017

Stockholms Handelskammare, Rapport 2017:7, Kriminaliteten
förgiftar företagandet i förorten

Stockholms stads hemsida,
<http://statistik.stockholm.se/images/stories/excel/b132.htm>

Sweco, Nulägesanalys Stockholms arbetsmarknad. En statistisk
rapport om utbud och efterfrågan av arbetskraft i Stockholms
stadsdelsområden 2008-2016, 2017

Sweco, Analys av stadens verksamhetsområden, 2018

Sweco, Arbetsgivare och arbetsställen i Stockholms stad 2010-
2016, 2017

Tillväxtanalys, PM2014:19, Rådgivning till företagare med utländsk
bakgrund – en effektutvärdering

Tillväxtverket, Entreprenörskapsbarometern, 2016

Tillväxtverket, Företagens vardag och villkor, 2017

Tillväxtverket, Främja kvinnors företagande 2007-2014 – resultat
och lärdomar i korthet, 2015

Tillväxtverket, Under ytan – hur går snacket och vem får pengarna
II?, 2015

Tillväxtverket, Utveckla svenska städer – planera för smart tillväxt,
2017

Ung Företagsamhet Stockholm, presentationsmaterial, 20 oktober
2017

Vertikals hemsida,
<http://vertikals.se/charlotta/2017/12/05/the-new-urban-crisis-version-sverige/>

Vision 2040 – Ett Stockholm för alla

Västsvenska Handelskammaren, Koll på läget – Hur ser företagen i Göteborgsregionen på sin lokalisering, Rapport 2015:1

Wennberg. K (2017), Företagande i Stockholms stad: mönster och möjligheter

World Bank Group Flagship Report, Doing Business 2017 – Equal Opportunity for all

World Intellectual Property Organisation, Globalt Innovationsindex 2015

Bilagor

Bilaga 1: Karl Wennberg, Företagande i Stockholms stad: mönster och möjligheter (2017)

